

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الكافي (ط - الإسلامية)؛ ج ٢؛ ص ٦٣٥

أصول الكافي / ترجمه مصطفوی؛ ج ٤؛ ص ٤٤٧

كِتَابُ الْعِشْرَةِ: كِتَابُ مَعَاشِرَتِ

بَابُ مَا يَجِبُ مِنَ الْمَعَاشِرَةِ

باب اندازه واجب در معاشرت

١- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَدِيدٍ عَنْ مُرَازِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ عَلَيْكُمْ بِالصَّلَاةِ فِي الْمَسَاجِدِ - وَحُسْنِ الْجِوَارِ لِلنَّاسِ وَإِقَامَةِ الشَّهَادَةِ وَحُضُورِ الْجَنَائِزِ إِنَّهُ لَا بُدَّ لَكُمْ مِنَ النَّاسِ إِنَّ أَحَدًا لَا يَسْتَعْنِي عَنِ النَّاسِ حَيَاتُهُ وَالنَّاسُ لَا بُدَّ لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ.

١- مرازم گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: بر شما باد بنماز در مسجدها، و به نیکی به همسایگان، و ادای شهادت، و حاضر شدن در تشییع جنازه ها، زیرا شما ناچارید از زیستن با مردم، و براستی کسی نیست که تا زنده است از مردم بی نیاز باشد و ناچار مردم باید با همدیگر سازش داشته باشند.

٢ - مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ وَأَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ جَمِيعاً عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ كَيْفَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَصْنَعَ فِيمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا وَفِيمَا بَيْنَنَا وَبَيْنَ خُلَطَائِنَا مِنَ النَّاسِ قَالَ فَقَالَ تُؤَدُّونَ الْأَمَانَةَ إِلَيْهِمْ وَتُقِيمُونَ الشَّهَادَةَ لَهُمْ وَعَلَيْهِمْ وَتَعُودُونَ مَرْضَاهُمْ وَتَشْهَدُونَ جَنَائِزَهُمْ.

٢- معاویة بن وهب گوید: بحضرت صادق علیه السلام عرض کردم: چگونه برای ما با مردمی که با ما آمیزش دارند شایسته است رفتار کنیم؟ گوید که در پاسخ فرمود: امانت آنها را بایشان بپردازید، و (در هنگام نیاز) گواهی بر سود و

زیانشان بدهید، و بیمارانشان را عیادت کنید و در جنازه مرده هاشان حاضر شوید (و در مراسم تشییع و دفن و کفن آنها شرکت کنید).

۳- مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ جَمِيعاً عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ حَبِيبِ الْخَثْعَمِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِالْوَرَعِ وَالْاجْتِهَادِ وَ اشْهَدُوا الْجَنَائِزَ وَ عُدُّوا الْمَرْضَى وَ احْضَرُوا مَعَ قَوْمِكُمْ مَسَاجِدِكُمْ وَ أَحْبَبُوا لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّونَ لِأَنْفُسِكُمْ أَمَا مَا يَسْتَحِبُّ الرَّجُلُ مِنْكُمْ أَنْ يَعْرِفَ جَارَهُ حَقَّهُ وَ لَا يَعْرِفَ حَقَّ جَارِهِ.

۳- حبیب خثعمی گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود: بر شما باد به پارسائی و کوشش در اطاعت، و بر سر جنازه‌ها حاضر شوید، و بیمارها را عیادت کنید و با مردم در مساجد حضور بهم‌رسانید، و برای مردم چیزی را دوست دارید که برای خودتان دوست دارید، آیا شرم نکند یکی از شما که همسایه‌اش حق او را بشناسد ولی او حق همسایه‌اش را نشناسد.

۴- مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ قَالَ: قُلْتُ لَهُ كَيْفَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَصْنَعَ فِيمَا بَيْنَنَا وَ بَيْنَ قَوْمِنَا وَ بَيْنَ خُلَطَائِنَا مِنَ النَّاسِ مِمَّنْ لَيْسُوا عَلَيَّ أَمْرِنَا قَالَ تَنْظُرُونَ إِلَى أَيْمَتِكُمُ الَّذِينَ تَقْتَدُونَ بِهِمْ فَتَصْنَعُونَ مَا يَصْنَعُونَ فَوَاللَّهِ إِنَّهُمْ لَيَعُودُونَ مَرْضَاهُمْ وَ يَشْهَدُونَ جَنَائِزَهُمْ وَ يَقِيمُونَ الشَّهَادَةَ لَهُمْ وَ عَلَيْهِمْ وَ يُؤَدُّونَ الْأَمَانَةَ إِلَيْهِمْ.

۴- معاویة بن وهب گوید: بحضرت عرض کردم: چگونه شایسته است برای ما که با قوم خود (یعنی شیعیان) و مردمانی که با ما آمیزش دارند و شیعه نیستند رفتار کنیم؟ فرمود: نگاه کنید به پیشوایان خود آنان که از آنها پیروی کنید و هر طور آنها رفتار کنند شما نیز همان طور رفتار کنید، بخدا سوگند آنها عیادت بیمارانشان را میکنند، و بر سر جنازه‌هاشان حاضر گردند و بسود و زیان آنها گواهی دهند و امانتهای آنها را بآنها رد کنند.

۵- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ جَمِيعاً عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَبِي أُسَامَةَ زَيْدِ الشَّحَّامِ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع أَقْرَأَ عَلَيَّ مَنْ تَرَى أَنَّهُ يُطِيعُنِي مِنْهُمْ وَ يَأْخُذُ بِقَوْلِي السَّلَامَ وَ أَوْصِيكُمْ

بَتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَالْوَرَعَ فِي دِينِكُمْ وَالْاجْتِهَادِ لِلَّهِ وَصِدْقِ الْحَدِيثِ وَأَدَاءِ الْأَمَانَةِ وَطُولِ السُّجُودِ وَحُسْنِ الْجِوَارِ فِيهِذَا جَاءَ مُحَمَّدٌ صَ أَدُّوا الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ ائْتَمَنَكُمْ عَلَيْهَا بَرًّا أَوْ فَاجِرًا فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص كَانَ يَأْمُرُ بِأَدَاءِ الْخَيْطِ وَالْمِخْيَطِ - صَلُّوا عَشَائِرَكُمْ وَاشْهَدُوا جَنَائِزَهُمْ وَعُودُوا مَرْضَاهُمْ وَأَدُّوا حُقُوقَهُمْ فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ إِذَا وَرَعَ فِي دِينِهِ وَصَدَقَ الْحَدِيثَ وَأَدَّى الْأَمَانَةَ وَحَسَنَ خُلُقَهُ مَعَ النَّاسِ قِيلَ هَذَا جَعْفَرِيٌّ فَيَسْرُنِي ذَلِكَ وَيَدْخُلُ عَلَيَّ مِنْهُ السُّرُورُ وَقِيلَ هَذَا أَدَبُ جَعْفَرٍ وَإِذَا كَانَ عَلَيَّ غَيْرَ ذَلِكَ دَخَلَ عَلَيَّ بِلَاؤُهُ وَعَارُهُ وَقِيلَ هَذَا أَدَبُ جَعْفَرٍ فَوَاللَّهِ لَحَدَّثَنِي أَبِي ع أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ يَكُونُ فِي الْقَبِيلَةِ مِنْ شَيْعَةِ عَلِيٍّ ع فَيَكُونُ زَيْنَهَا آدَاهُمْ لِلْأَمَانَةِ وَأَقْضَاهُمْ لِلْحُقُوقِ وَأَصْدَقَهُمْ لِلْحَدِيثِ إِلَيْهِ وَصَايَاهُمْ وَوَدَائِعُهُمْ تُسْأَلُ الْعَشِيرَةُ عَنْهُ فَتَقُولُ مَنْ مِثْلُ فُلَانٍ إِنَّهُ لَأَدَانَا لِلْأَمَانَةِ وَأَصْدَقُنَا لِلْحَدِيثِ.

۵- زید شحام گوید: حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود: بهر کس از مردم که ببینی پیروی از من کنند و بگفتار من عمل کنند سلام مرا برسان، و من بشما سفارش کنم که نسبت بخدا عز و جل تقوی داشته باشید و در دین خود پارسا باشید و در راه خدا کوشش کنید، و براستگویی و باداء امانت و طول دادن سجده و نیکی با همسایه شما را سفارش میکنم زیرا محمد صلی الله علیه و آله همین دستورات را آورده است هر که بشما امانت سپرده باو پس بدهید نیکرفتار باشد یا بدکردار، زیرا رسول خدا صلی الله علیه و آله دستور میداد که سوزن و نخ را نیز بصاحبش پس دهید، و با فامیل خود پیوند داشته باشید، و بجنازه مرده هاشان حاضر شوید، و بیمارانشان را عیادت کنید، و حقوقشان را بپردازید، زیرا هر کس از شما که در دینش پارسا باشد و راستگو باشد و امانت را بصاحبش برگرداند و اخلاقش با مردم خوب باشد گویند: این جعفری است و این مرا شاد کند و از جانب او شاید در (دل) من آید و گویند: این روش پسندیده جعفر (بن محمد) است بخدا سوگند پدرم برای من حدیث کرد که مردی از شیعیان علی علیه السلام در قبیله ای بود و زینت آن قبیله بشمار میرفت، از همه آنها در پرداخت امانت بهتر بود، و حقوقشان را بهتر مراعات میکرد، و در گفتار راستگوتر بود، و سفارشات و همه وصیتهای اهل قبیله و سپردهاشان را آنان بدو می سپردند و چون از او پرسش میکردی میگفتند: کیست مثل فلان کس؟ او در پرداخت امانت و راستگویی از همه ما بهتر است.

بَابُ حُسْنِ الْمَعَاشِرَةِ

باب خوش سلوکی با مردم

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِيْزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَمَّنْ خَالَطَتْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ يَدُكَ الْعُلْيَا عَلَيْهِمْ فَافْعَلْ .

۱- محمد بن مسلم گوید: حضرت باقر علیه السلام فرمود: با هر که آمیزش داری اگر توانی دست عطایت را بسر آنها کشی و بآنها خیری برسانی بکن.

۲- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَفْصِ بْنِ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ وَ الْبَيْتِ غَاصُّ بِأَهْلِهِ فِيهِ الْخُرَّاسَانِيُّ وَ الشَّامِيُّ وَ مِنْ أَهْلِ الْآفَاقِ فَلَمْ أَجِدْ مَوْضِعًا أَقْعُدُ فِيهِ فَجَلَسَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ وَ كَانَ مُتَكِنًا ثُمَّ قَالَ يَا شَيْعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَمْلِكْ نَفْسَهُ عِنْدَ غَضَبِهِ وَ مَنْ لَمْ يُحْسِنْ صُحْبَةَ مَنْ صَحَبَهُ وَ مُخَالَفَةَ مَنْ خَالَفَهُ وَ مُرَافَقَةَ مَنْ رَافَقَهُ وَ مُجَاوِرَةَ مَنْ جَاوَرَهُ وَ مُمَالِحَةَ مَنْ مَالَحَهُ يَا شَيْعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ اتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ .

۲- ابی الربیع شامی گوید: وارد شدم بر حضرت صادق علیه السلام دیدم که اطاق پر از جمعیت است از خراسانی و شامی و سایر بلاد و من جایی که بنشینم نیافتم، و حضرت صادق علیه السلام تکیه کرده بود پس روی دو پا نشست و فرمود: ای شیعه آل محمد آگاه باشید که از ما نیست آن کس که هنگام خشم نتواند خود داری کند، و (از ما نیست) کسی که با همنشین خود خوشرفتاری نکند، و با هم خوی خود خوش خلقی نکند، و با رفیق خود رفاقت نکند، و با همسایه خود خوش همسایگی نکند، و با هم خوراک خود مراعات خوراک نکند، ای شیعه آل محمد تا بتوانید از خدا بپرهیزید و لا حول و لا قوة الا بالله.

۳- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ - إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ قَالَ كَانَ يُوسَعُ الْمَجْلِسَ وَ يَسْتَقْرِضُ لِلْمُحْتَاكِجِ وَ يُعِينُ الضَّعِيفَ .

۳- حضرت صادق علیه السلام در تفسیر گفتار خدای عز و جل (که در باره یوسف علیه السلام فرماید): «ما ترا از نیکوکاران دانیم» (سوره یوسف آیه ۳۶) فرمود: برای واردین جا باز میکرد، و به نیازمندان وام میداد، و به ناتوانان کمک میکرد.

۴ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَلَاءِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ ع يَقُولُ عَظَّمُوا أَصْحَابَكُمْ وَ وَقَرُّوهُمْ وَ لَا يَتَهَجَّمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ لَا تَضَارُّوا وَ لَا تَحَاسَدُوا وَ إِيَّاكُمْ وَ الْبُخْلَ كُونُوا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ الصَّالِحِينَ .

۴- و نیز فرمود علیه السلام: که امام باقر علیه السلام میفرمود: یاران خود را بزرگ شمارید و احترامشان کنید و برخی از شما بر برخی دیگر هجوم نبرید، و بهم زیان نزنید و بر هم حسد نورزید و از بخل پرهیزید تا از بندگان با اخلاص [و شایسته] خدا باشید.

شرح

- فیض (ره) گوید: «برخی بر برخی دیگر هجوم نبرید» یعنی سرزده بر او وارد نشوید و در کتاب ایمان و کفر همین حدیث را کلینی نقل فرمود باین عبارت: «و لا يتجهم بعضكم بعضا» و لفظ «علی» ندارد و معنایش اینست که او را از خود نرانید و در برخی نسخه‌ها این طور است «و لا يتجهم» که جیم بر هاء مقدم است، یعنی: رو باو ترش نکنید.

۵- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِيسَى عَنْ الْحَجَّالِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي يَزِيدَ وَ ثَعْلَبَةَ وَ عَلِيَّ بْنَ عُقْبَةَ عَنْ بَعْضِ مَنْ رَوَاهُ عَنْ أَحَدِهِمَا ع قَالَ: الْإِنْتِبَاضُ مِنَ النَّاسِ مَكْسَبَةٌ لِلْعِدَاوَةِ.

۵- برخی از راویان از یکی دو امام باقر و صادق علیهما السلام حدیث کرده‌اند که فرمود: ترشروئی بمردم دشمنی بیار آرد.

بَابُ مَنْ يَجِبُ مُصَادَقَتُهُ وَ مُصَاحَبَتُهُ

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ حُسَيْنِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع لَا عَلَيْكَ أَنْ تَصْحَبَ ذَا الْعَقْلِ وَ إِنْ لَمْ تَحْمَدْ كَرَمَهُ وَ لَكِنْ ائْتَفِعْ بِعَقْلِهِ وَ اخْتَرِسْ مِنْ سَيِّئِ أَخْلَاقِهِ وَ لَا تَدْعَنَّ صُحْبَةَ الْكَرِيمِ وَ إِنْ لَمْ تَتَنَفِعْ بِعَقْلِهِ - وَ لَكِنْ ائْتَفِعْ بِكَرَمِهِ بِعَقْلِكَ وَ اِفْرِرْ كُلَّ الْفِرَارِ مِنَ اللَّئِيمِ الْأَحْمَقِ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: باکی نیست بر تو که با شخص خردمند همنشین شوی اگر چه کرم (جوانمردی وجود و بخشش) او را نپسندی (و از این ناحیه نفعی از او نبری) ولی از خرد او منتفع شو، و از اخلاق بدش بیرهیز، و هیچ گاه همنشینی با شخص کریم را از دست مده اگر چه از خرد او سودی نبری ولی با خرد خود از کرم او سود ببر، و بگریز هر چه میتوانی از همنشینی با شخص پست و بی خرد.

۲- عَنْهُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ أَبَانَ عَنْ أَبِي الْعَدَيْسِ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ ع يَا صَالِحُ اتَّبِعْ مَنْ يُبَيِّكُكَ وَهُوَ لَكَ نَاصِحٌ وَلَا تَتَّبِعْ مَنْ يُضْحِكُكَ وَهُوَ لَكَ غَاشٌّ وَ سَتَرِدُونَ عَلَيَّ اللَّهُ جَمِيعًا فَتَعْلَمُونَ.

۲- ابو عدیس گوید: حضرت باقر علیه السلام فرمود: ای صالح (ظاهر اینست که صالح نام ابو عدیس بوده) پیروی کن از کسی که تو را میگریاند و اندرزت میدهد، و پیروی مکن از آنکه تو را بخنداند و گولت زند، و بزودی همگی بر خدا درآئید و بدانید.

شرح

- فیض (ره) گوید: یعنی چون بر خدای تعالی درآئید صدق این گفتار و حقیقت آن آشکار گردد ولی اکنون در زیر پرده‌های غرور و خودبینی پنهان است.

۳- عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُوسَى بْنِ يَسَارِ الْقَطَّانِ عَنِ الْمَسْعُودِيِّ عَنْ أَبِي دَاوُدَ عَنْ تَابِتِ بْنِ أَبِي صَخْرَةَ عَنْ أَبِي الزَّعَلِيِّ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص أَنْظَرُوا مَنْ تُحَادِثُونَ فَإِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَحَدٍ يَنْزِلُ بِهِ الْمَوْتُ إِلَّا مِثْلَ لَهُ أَصْحَابُهُ إِلَى اللَّهِ إِنْ كَانُوا خِيَارًا فَخِيَارًا وَإِنْ كَانُوا شِرَارًا فَشِرَارًا وَ لَيْسَ أَحَدٌ يَمُوتُ إِلَّا تَمَثَّلَتْ لَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ.

۳- امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرمود: بنگرید: که با چه کسی هم صحبت هستید؟ زیرا هیچ کس نیست که مرگش فرا رسد جز آنکه یارانش در پیش خدا برابرش مجسم شوند، اگر از نیکان باشد نیکانند (و بدانها شاد شود) و اگر از بدان باشد بد هستند (و بدانند که بسرنوشت آنان دچار شود) و هیچ کس نیست که بمیرد و هنگام مرگش برابر او مجسم نشود.

۴- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ الْحَلَبِيِّينَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانَ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْجَبَلِ لَمْ يُسَمِّهِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ عَلَيْكَ بِالتَّلَادِ وَإِيَّاكَ وَكُلَّ مُحَدَّثٍ لَا عَهْدَ لَهُ وَلَا أَمَانَ وَلَا ذِمَّةَ وَلَا مِيثَاقَ وَكُنْ عَلَى حَذَرٍ مِنْ أَوْثَقِ النَّاسِ عِنْدَكَ.

۴- ابن مسکان از مردی از اهل جبل که نامش را نگفته از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که فرمود: بر تو باد (که رفاقت کنی) با دوستان دیرین (که آنها را آزمایش کرده‌ای) و پرهیز از هر (رفیق) تازه پیمان شکن که پناه ندهد و عهد و میثاقی نشناسد و از استوارترین مردمان در پیش خود بر حذر باش (که ممکن است روزی دشمنت شود).

۵- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ رَفَعَهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ: أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَيَّ مَنْ أَهْدَى إِلَيَّ عُيُوبِي.

۵- حضرت صادق علیه السلام فرمود: محبوبترین برادرانم نزد من کسی است که عیبهای مرا پیش من هدیه آورد (و آنها را بمن گوشزد کند).

۶- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الدَّهْقَانِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَائِدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الْحَلَبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ: لَا تَكُونُ الصَّدَاقَةَ إِلَّا بِحُدُودِهَا فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ هَذِهِ الْحُدُودُ أَوْ شَيْءٌ مِنْهَا فَانْسُبْهُ إِلَى الصَّدَاقَةِ وَ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ شَيْءٌ مِنْهَا فَلَا تَنْسُبْهُ إِلَى شَيْءٍ مِنَ الصَّدَاقَةِ فَأُولَئِكَ أَنْ تَكُونَ سَرِيرَتُهُ وَعَلَانِيَتُهُ لَكَ وَاحِدَةٌ وَالثَّانِي أَنْ يَرَى زَيْنَكَ زَيْنَهُ وَشَيْنَكَ شَيْنَهُ وَالثَّلَاثَةُ أَنْ لَا تُغَيِّرَهُ عَلَيْكَ وَوَلَايَةٌ وَ لَا مَالٌ وَ الرَّابِعَةُ أَنْ لَا يَمْنَعَكَ شَيْئًا تَنَالَهُ مَقْدَرَتُهُ وَ الْخَامِسَةُ وَ هِيَ تَجْمَعُ هَذِهِ الْخِصَالَ أَنْ لَا يُسَلِّمَكَ عِنْدَ النَّكَبَاتِ.

۶- و نیز فرمود علیه السلام: دوستی از روی راستی و درستی نباشد جز با شرایط آن پس هر که در او آن شرایط یا پاره‌ای از آنها باشد او را اهل چنین دوستی بدان و کسی که چیزی از آن شرایط در او نباشد او را باین گونه دوستی نسبت مده.

اولش اینکه نماند و عیانتش برای تو یکسان باشد.

دوم اینکه زیب و زینت تو را زینت خود داند، و زشتی تو را زشتی خود شمرد.

سوم اینکه ریاست و دارائی حالش را نسبت بتو تغییر ندهد.

چهارم اینکه از آنچه توانائی دارد نسبت بتو دریغ نکند.

پنجم- که همه این خصلت‌ها را در بردارد- اینکه هنگام بیچارگی و پیش آمدهای ناگوار تو را رها نکند.

بَابُ مَنْ تَكَرَّرَهُ مُجَالَسَتُهُ وَ مُرَافَقَتُهُ

باب کسی که همنشینی و رفاقت با او بد است

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمِ الْكِنْدِيِّ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عِذَا صَعِدَ الْمِنْبَرَ قَالَ يَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِ أَنْ يَتَجَنَّبَ مُوَاخَاةَ ثَلَاثَةِ الْمَاجِنِ الْفَاجِرِ وَالْأَحْمَقِ وَالْكَذَّابِ فَأَمَّا الْمَاجِنُ الْفَاجِرُ فَيُزِيْنُ لَكَ فِعْلَهُ وَ يُحِبُّ أَنْكَ مِثْلَهُ وَ لَا يُعِينُكَ عَلَى أَمْرِ دِينِكَ وَ مَعَادِكَ وَ مُقَارَبَتِهِ جَفَاءً وَ قَسْوَةً وَ مَدْخَلُهُ وَ مَخْرَجُهُ عَارٌ عَلَيْكَ وَ أَمَّا الْأَحْمَقُ فَإِنَّهُ لَا يُشِيرُ عَلَيْكَ بِخَيْرٍ وَ لَا يُرْجِي لِيَصْرِفَ السُّوءَ عَنْكَ وَ لَوْ أَجْهَدَ نَفْسَهُ وَ رَبَّمَا أَرَادَ مَنْفَعَتَكَ فَضَرَكَ فَمَوْتُهُ خَيْرٌ مِنْ حَيَاتِهِ وَ سُكُوتُهُ خَيْرٌ مِنْ نُطْقِهِ وَ بَعْدُهُ خَيْرٌ مِنْ قُرْبِهِ وَ أَمَّا الْكَذَّابُ فَإِنَّهُ لَا يَهْتِكُ مَعَهُ عَيْشٌ يُنْقَلُ حَدِيثُكَ وَ يُنْقَلُ إِلَيْكَ الْحَدِيثُ كُلَّمَا أَفْنَى أَحْدُوْتَهُ مَطْرَهَا بِأُخْرَى مِنْهَا حَتَّى إِنَّهُ يُحَدِّثُ بِالصِّدْقِ فَمَا يُصَدِّقُ وَ يُفَرِّقُ بَيْنَ النَّاسِ بِالْعَدَاوَةِ فَيُنْبِتُ السَّخَائِمَ فِي الصُّدُورِ فَاتَّقُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ انظُرُوا لِأَنْفُسِكُمْ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود، هر زمان امیر المؤمنین علیه السلام بمنبر میرفت میفرمود:

سزاوار است از برای مسلمان که از رفاقت با سه کس دوری جوید: پرروی بیبایی که تباهاکار است، و احمق، و دروغگو، اما شخص پرروی تباهاکار پس کردار خویشتن را برای تو بیاراید و دوست دارد که تو نیز مانند او باشی، و نه در کار دین تو را کمک کند و نه در کار آخرت، و نزدیکی با او جفا کاری و سنگدلی است و ورود و خروج او (و رفت و آمدش) برای تو ننگست، و اما احمق پس کار خیری در باره تو انجام ندهد و بجلوگیری از رسیدن بدی بتو امیدی نیست اگر چه خود

را بتلاش اندازد و بسا که بخواهد بتو سودی برساند ولی (از روی حماقت) زیانت رساند پس مرگ او به از زندگیش میباشد، و خموشی او به از گفتارش، و دوری او (از تو) به از نزدیکی اوست، و اما دروغگو زندگی کردن با او بر تو گوارا نشود، گفتار تو را بدیگران باز گوید، و از دیگران بسوی تو آرد، هر گاه افسانه را بیایان رساند آن را بافسانه دیگری مانند آن بچسباند (و در نسخه وافی «مطها» است یعنی بکشاند) تا بدان جا که راست گوید ولی کسی باور نکند، و میانه مردمان را بدشمنی پراکنده سازد، و در سینه‌ها تخم کینه افشانند و برویاند، از خدای عز و جل بپرهیزید و خود را بیایید.

۲ - وَ فِي رِوَايَةٍ - عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع لَا يَنْبَغِي لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ يُوَخِيَ الْفَاجِرَ فَإِنَّهُ يُزَيِّنُ لَهُ فِعْلَهُ وَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ مِثْلَهُ وَ لَا يُعِينُهُ عَلَى أَمْرِ دُنْيَاهُ وَ لَا أَمْرِ مَعَادِهِ وَ مَدْخَلُهُ إِلَيْهِ وَ مَخْرَجُهُ مِنْ عِنْدِهِ شَيْنٌ عَلَيْهِ.

۲- و نیز از آن حضرت علیه السلام حدیث کرده که فرمود: شایسته نیست که مرد مسلمان با شخص تبهکار طرح برادری افکند، زیرا که او کردار خود را برایش بیاراید و دوست دارد که آن مسلمان هم چون او شود، و او را نه در کار دنیا و نه در کار آخرتش کمک نکند، و رفت و آمدش برای او ننگ است.

۳- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُوسُفَ عَنْ مُيَسَّرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَا يَنْبَغِي لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ يُوَخِيَ الْفَاجِرَ وَ لَا الْأَحْمَقَ وَ لَا الْكَذَّابَ.

۳- حضرت صادق علیه السلام فرمود: شایسته نیست برای مرد مسلمان که با شخص تبهکار و احمق و دروغگو رفاقت کند.

۴- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ ع قَالَ: قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ع إِنَّ صَاحِبَ الشَّرِّ يُعْدِي وَ قَرِينَ السَّوِّءِ يُرْدِي فَانظُرْ مَنْ تُقَارِنُ.

۴- حضرت ابو الحسن علیه السلام فرمود: عیسی بن مریم علیه السلام فرموده: همانا شخص بدکار بدی وی سرایت کند، و همنشین بد انسان را بهلاکت افکند، پس بنگر با چه کس همنشین گردی.

۵- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَى قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع يَا عَمَّارُ إِنْ كُنْتَ تُحِبُّ أَنْ تَسْتَتِبَ لَكَ النُّعْمَةُ وَ تَكْمَلَ لَكَ الْمَرْوَةُ وَ تَصْلِحَ لَكَ الْمَعِيشَةُ فَلَا تُشَارِكِ الْعَبِيدَ وَ السَّفَلَةَ فِي أَمْرِكَ - فَإِنَّكَ إِنْ اتَّيَمَّنْتَهُمْ خَانُوكَ وَ إِنْ حَدَّثُوكَ كَذْبُوكَ وَ إِنْ نُكِبْتَ خَدْلُوكَ وَ إِنْ وَعَدُوكَ أَخْلَفُوكَ.

۵- عمار بن موسی گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: ای عمار اگر خواهی که نعمت پابرجا باشد، و مردانگیت کامل و بی عیب باشد، و زندگیت نیکو گردد، بنده های زر خرید و اشخاص پست را در کارهای خود وارد مکن، زیرا اگر امانتی بایشان سپاری بتو خیانت کنند، و اگر خبری برایت آورند دروغ گویند، و اگر بنکبت روزگار دچار شوی رهایت کنند، و اگر وعده ای بتو دهند بدان وفا نکنند.

۶- قَالَ وَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ حُبُّ الْأَبْرَارِ لِلأَبْرَارِ ثَوَابٌ لِلأَبْرَارِ وَ حُبُّ الْفُجَّارِ لِلأَبْرَارِ فَضِيلَةٌ لِلأَبْرَارِ وَ بُغْضُ الْفُجَّارِ لِلأَبْرَارِ زَيْنٌ لِلأَبْرَارِ وَ بُغْضُ الْفُجَّارِ خِزْيٌ عَلَى الْفُجَّارِ.

۶- گوید: و نیز از آن حضرت علیه السلام شنیدم که میفرمود: دوست داشتن نیکان نیکان را برای آنها ثواب است، و دوست داشتن تبهکاران نیکان را برای نیکان فضیلت است، و دشمنی تبهکاران با نیکان برای نیکان زینت است، و دشمنی نیکان با تبهکاران برای تبهکاران خواری و رسوائی است.

۷- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَ عَلِيِّ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُدَّافِرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ وَ أَبِي حَمْرَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ لِي أَبِي عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا يَا بُنَيَّ انْظُرْ خَمْسَةً فَلَا تُصَاحِبِهِمْ وَ لَا تُحَادِثِهِمْ وَ لَا تُرَافِقِهِمْ فِي طَرِيقٍ فَقُلْتُ يَا أَبَتِ مَنْ هُمْ عَرَفْتَهُمْ قَالَ إِيَّاكَ وَ مُصَاحَبَةَ الْكُذَّابِ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَةِ السَّرَابِ يُقَرَّبُ لَكَ الْبَعِيدُ وَ يُبْعَدُ لَكَ الْقَرِيبُ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَاحَبَةَ الْفَاسِقِ فَإِنَّهُ بِأَعْيُنِكَ أَوْ أَقْلٍ مِنْ ذَلِكَ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَاحَبَةَ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ يَخْذُلُكَ فِي مَالِهِ أَحْوَجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ - وَ إِيَّاكَ وَ مُصَاحَبَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرُّكَ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَاحَبَةَ الْفَاطِعِ لِرَحِمِهِ فَإِنِّي وَجَدْتُهُ مَلْعُوناً فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي ثَلَاثَةِ مَوَاضِعَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ - فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَ تَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَ أَعَمَّى أَبْصَارَهُمْ وَ قَالَ عَزَّ وَ جَلَّ - الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَ يَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ

لَهُمْ سُوءُ الدَّارِ وَقَالَ فِي الْبَقَرَةِ - الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ .

۷- حضرت صادق از پدرش علیهما السلام حدیث کند که پدرم علی بن الحسین علیهما السلام بمن فرمود: ای فرزند در نظر داشته باش که با پنج کس همنشین نشوی، و با آنها گفتگو و رفاقت در راهی نکنی گفتم: پدر جان آنها کیانند؟ بمن معرفی کن، فرمود: زنهار مبادا با دروغگو همنشین شوی زیرا که او بمنزله سرابی است که دور را در نظرت نزدیک و نزدیک را برایت دور جلوه دهد، و زنهار از همنشینی با فاسق و گنهکار بپرهیز زیرا که او بیک لقمه یا کمتر از آن ترا بفروشد، و بر تو باد که با شخص بخیل همنشین نگردی زیرا که او مال خود را در سخت ترین نیازمندیهاست از تو دریغ دارد، و زنهار مبادا با احمق هم نشینی شوی که او میخواهد بتو سود رساند ولی (بواسطه حماقتش) زیانت زند، و مبادا با آن کس که قطع رحم کند رفاقت کنی که من او را در سه جای قرآن ملعون یافتم (یک جا) خدای عز و جل فرماید: «پس آیا امید دارید که هر گاه به سرپرستی کاری گمارده شوید فساد در زمین نکنید و قطع رحم کنیم، ایشانند که خداوند لعنتشان کرده پس کرشان کرد، و کور ساخت دیدگانیشان را» (سوره محمد آیه ۲۲-۲۳) و نیز (در جای دیگر) فرماید: «آنان که بشکنند پیمان خدا را پس از بستن آن، و می برند آنچه را که خدا فرموده پیوند شود، و فساد کنند در زمین آنها را است لعنت و برای ایشان است بدی آن سرای» (سوره رعد آیه ۲۵) و نیز در سوره بقره (آیه ۲۷) فرماید: «آنان که پیمان خدا را پس از بستنش بشکنند و ببرند آنچه را خداوند دستور پیوندش را داده و فساد کنند در زمین ایشانند زیانکاران».

۸- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُوسَى بْنِ الْقَاسِمِ قَالَ سَمِعْتُ الْمُحَارِبِيَّ يَرَوِي عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع عَنْ آبَائِهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص ثَلَاثَةٌ مُجَالَسَتُهُمْ تُمِيتُ الْقَلْبَ الْجُلُوسُ مَعَ الْأَغْنِيَاءِ .

۸- امام صادق علیه السلام از پدرانش از رسول خدا علیهم الصلاة والسلام حدیث کند که فرمود: سه دسته اند که همنشینی با آنها دل را بمیراند: هم نشینی با اراذل و فرومایگان، و گفت و شنود با زنها، و نشستن با توانگران.

۹ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي الْبِلَادِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ قَالَ قَالَ لُقْمَانُ ع لِابْنِهِ يَا بُنَيَّ لَا تَقْتَرِبْ فَتَكُونَ أَبَدًا لَكَ وَلَا تَبْعُدْ فَتُهَانَ كُلُّ دَابَّةٍ تُحِبُّ مِثْلَهَا وَإِنَّ ابْنَ آدَمَ يُحِبُّ مِثْلَهُ وَلَا تَنْشُرْ بَرْكَ إِلَّا عِنْدَ بَاطِنِهِ كَمَا لَيْسَ بَيْنَ الذُّبِّ وَالْكَبْشِ خَلَّةٌ كَذَلِكَ لَيْسَ بَيْنَ الْبَارِّ وَالْفَاجِرِ خَلَّةٌ مَنْ يَقْتَرِبْ مِنَ الزَّفْتِ يَعْلقُ بِهِ بَعْضُهُ كَذَلِكَ مَنْ يُشَارِكِ الْفَاجِرَ يَتَعَلَّمُ مِنْ طَرَفِهِ مَنْ يُحِبُّ الْمِرَاءَ يُشْتَمُ وَمَنْ يَدْخُلُ مَدَاخِلَ السُّوءِ يُتَّهَمُ وَمَنْ يُقَارِنُ قَرِينَ السُّوءِ لَا يَسْلَمُ وَمَنْ لَا يَمْلِكُ لِسَانَهُ يَنْدَمُ .

۹- از لقمان حدیث شد که به پسرش گفت: ای پسر جانم زیاد با مردم نزدیک مشو که موجب دوریت از دل‌های آنها شوی (یعنی چون زیاد رفت و آمد با مردم کردی موجب ملال و خستگی آنها شود و در نتیجه مورد بی‌مهری آنان واقع شوی) و یکسره از آنان دوری مکن که (اعتنائیت نکنند و) خوار و بی‌مقدار شوی، هر جاننداری همانند خود را دوست دارد و آدمیزاد هم بمانند خود دوستی ورزد، کالای خود را جز در نزد خریدار و جویایش پهن مکن، و چنانچه میان گرگ و گوسفند دوستی نباشد هم چنین میان نیکوکار و بدکار دوستی نباشد، و هر که بقیر نزدیک شود پاره‌ای از آن باو بچسبد هم چنین هر کس با تبهکار در زندگی شریک شود از روش‌های او بیاموزد، و هر که جدال و ستیزه جوئی را دوست دارد دشنام خورد، و هر که بجاهای بد رود متهم گردد، و کسی که با رفیق بد همنشین شود در امان نباشد، و هر که زبان خود را نگه ندارد پشیمان گردد.

۱۰- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ عُمَرَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع أَنَّهُ قَالَ: لَا تَصْحَبُوا أَهْلَ الْبِدْعِ وَلَا تُجَالِسُوهُمْ فَتَصِيرُوا عِنْدَ النَّاسِ كَوَاحِدٍ مِنْهُمْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ وَ قَرِينِهِ.

۱۰- حضرت صادق علیه السلام فرمود: با بدعت‌گذاران هم صحبت نشوید و هم‌نشین نگردید که در نظر مردم چون یکی از آنها شوید، رسول خدا (ص) فرمود: انسان هم‌کیش دوست و رفیق خویش است.

۱۱- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنِ الْحَجَّالِ عَنِ عَلِيِّ بْنِ يَعْقُوبَ الْهَاشِمِيِّ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَّارَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّكَ أَسْرًا مَا تَكُونُ مِنْ نَاحِيَّتِهِ أَقْرَبُ مَا يَكُونُ إِلَى مَسَاءَتِكَ.

۱۱- عبید بن زرارة گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: بپرهیز از دوستی با احمق زیرا که تو هر چه از جانب او شادتر باشی او بیدی رساندن بتو نزدیک‌تر است (گویا مقصود اینست که هر چه بدوستی او خوشحال‌تر باشی خطر زیان رساندن او بواسطه حماقتش بتو نزدیک‌تر شود).

بَابُ التَّحَبُّبِ إِلَى النَّاسِ وَ التَّوَدُّدِ إِلَيْهِمْ

باب دوستی کردن با مردم

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ عَلِيُّ بْنُ إِبرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: إِنَّ أَعْرَابِيًّا مِنْ بَنِي تَمِيمٍ أَتَى النَّبِيَّ ص فَقَالَ لَهُ أَوْصِنِي فَكَانَ مِمَّا أَوْصَاهُ تَحَبُّبُ

۱- حضرت باقر علیه السلام فرمود: عربی از بنی تمیم نزد پیغمبر (ص) آمد عرضکرد: بمن سفارشی کن، پس از جمله سفارشهایش باو این بود که با مردم دوستی کن تا مردم ترا دوست بدارند.

۲- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: مُجَامَلَةُ النَّاسِ ثُلُثُ الْعَقْلِ.

۲- حضرت صادق علیه السلام فرمود: خوشرفتاری و مدارا کردن با مردم یک سوم خردمندی است.

۳- عَلِيُّ بْنُ إِبرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص ثَلَاثٌ يُصْفِينَ وَدَّ الْمَرْءُ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ يَلْقَاهُ بِالْبَشْرِ إِذَا لَقِيَهُ وَ يُوسِّعُ لَهُ فِي الْمَجْلِسِ إِذَا جَلَسَ إِلَيْهِ وَ يَدْعُوهُ بِأَحَبِّ الْأَسْمَاءِ إِلَيْهِ.

۳- و نیز فرمود: که رسول خدا (ص) فرمود: سه چیز است که دوستی انسانی را با برادر مسلمانش صفا دهد: (۱) همیشه با خوشروئی با او برخورد کند، (۲) هر گاه در مجلسی بر او بنشیند برایش جا باز کند (۳) بآن نامی که بیشتر آن را دوست دارد او را بخواند (و صدا کند).

۴- وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ.

۴- و نیز فرمود: که رسول خدا (ص) فرموده است: دوستی کردن با مردم نیمی از خرد است.

۵- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُوسَى بْنِ بَكْرِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ ع قَالَ: التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ.

۵- موسی بن بکر از حضرت کاظم علیه السلام مانند حدیث (۴) را روایت کرده است.

۶- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ مَنْصُورٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ مَنْ كَفَّ يَدَهُ عَنِ النَّاسِ فَإِنَّمَا يَكْفُ عَنْهُمْ يَدًا وَاحِدَةً وَ يَكْفُونَ عَنْهُ أَيْدِيًا كَثِيرَةً.

۶- حذیفه بن منصور گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که می فرمود: هر که دست آزارش را از سر مردم بردارد فقط یک دست از آنها باز داشته ولی (در مقابل) دستهای بسیاری از آزار او خودداری کنند.

۷- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ زِيَادٍ التَّمِيمِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ ع الْقَرِيبُ مَنْ قَرَّبَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَإِنْ بَعُدَ نَسَبُهُ وَالْبَعِيدُ مَنْ بَعَدَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَإِنْ قَرَّبَ نَسَبُهُ لَا شَيْءَ أَقْرَبُ إِلَى شَيْءٍ مِنْ يَدٍ إِلَى جَسَدٍ وَإِنَّ الْيَدَ تَغْلُ فَتُقَطَّعُ وَ تَقُطَّعُ فَتُحْسَمُ .

۷- امام صادق علیه السلام فرمود: که حضرت مجتبی علیه السلام فرموده: خویش نزدیک آن کس است که مودت و دوستی او را نزدیک کرده باشد اگر چه خویشاوندیش دور باشد، و بیگانه و دور کسی است که دوستی او را دور کرده است (و از نظر دوستی بیگانه باشد) اگر چه خویشاوندیش نزدیک باشد، و چیزی نزدیک تر از دست به پیکر انسان نیست، و همین دست خیانت کند و بریده می شود و اثر آن محو گردد.

بَابُ إِخْبَارِ الرَّجُلِ أَخَاهُ بِحُبِّهِ

آگاه کردن مرد برادر (دینی) خود را بدوستیش

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عُمَرَ بْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ نَصْرِ بْنِ قَابُوسَ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع إِذَا أَحْبَبْتَ أَحَدًا مِنْ إِخْوَانِكَ فَأَعْلِمَهُ ذَلِكَ فَإِنَّ إِبْرَاهِيمَ ع قَالَ رَبُّ أَرِنِي كَيْفَ تُحَيِّ الْمَوْتَى قَالَ أَوْ لَمْ تُؤْمِنُ قَالَ بَلَى وَ لَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي .

۱- نصر بن قابوس گوید: حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود: هر گاه یکی از برادران (دینی) خود را دوست داشتی بآن آگاهی کن، زیرا ابراهیم علیه السلام عرض کرد: «بار پروردگارا بمن بنما که چگونه مرده‌ها را زنده می‌کنی فرمود مگر ایمان نیاورده‌ای گفت چرا و لیکن برای اینکه دلم مطمئن شود» (سوره بقره آیه ۲۶۰).

شرح

- مجلسی (ره) گوید: این روایت مطابق است با آنچه در عیون در تفسیر این آیه وارد شده که مقصود اطمینان یافتن بمقام دوستی است (پایان کلام مجلسی (ره) ولی ظاهر اینست که مقصود همان اطمینان یافتن بزنده کردن مردگان و حشر آنان بوده، و استشهاد حضرت علیه السلام فقط از این نظر است که برای انسان خوب است در هر کاری اگر چه یقین بدان هم داشته باو نشان دهند و آگاهی سازند، و چنانچه در روایت عیون نیز تصریحی بدان شده باشد ولی این حدیث را نمی توان صریح در این معنی و مطابق با آن دانست و چنانچه این معنی که گفته شد هم نپذیرید ما گوئیم که حدیث از این جهت اجمال دارد و نمیتوان در آن معنی هم بدان استدلال کرد و تأیید آن حدیث قرار داد.

۲- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى جَمِيعاً عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلًا فَأَخْبِرْهُ بِذَلِكَ فَإِنَّهُ أَثْبَتُ لِلْمَوَدَّةِ بَيْنَكُمَا.

۲- حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر گاه مردی را دوست داشتی او را بدان آگاهی ساز، زیرا که آن دوستی میان شما را پابرجاتر کند.

بَابُ التَّسْلِيمِ

باب سلام کردن

۱ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص السَّلَامُ تَطَوُّعٌ وَ الرَّدُّ فَرِيضَةٌ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرمود: سلام کردن مستحب است و رد (یعنی جواب) آن واجب است.

۲ - وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ: مَنْ بَدَأَ بِالْكَلامِ قَبْلَ السَّلَامِ فَلَا تُجِيبُوهُ وَ قَالَ اَبْدَءُوا بِالسَّلَامِ قَبْلَ الْكَلَامِ فَمَنْ بَدَأَ بِالْكَلامِ قَبْلَ السَّلَامِ فَلَا تُجِيبُوهُ.

۲- و نیز رسول خدا (ص) فرمود: هر که پیش از سلام کردن آغاز بسخن کند پاسخش را نگوئید، و فرمود: پیش از سخن گفتن بسلام کردن آغاز گفتار کنید، و هر که پیش از سلام کردن آغاز سخن کرد پاسخش ندهید.

۳- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص أَوْلَى النَّاسِ بِاللَّهِ وَرِسُولِهِ مَنْ بَدَأَ بِالسَّلَامِ.

۳- و نیز رسول خدا (ص) فرمود: نزدیکترین مردم بخدا و رسولش کسی است که بسلام آغاز گفتار کند.

۴- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ عَاصِمِ بْنِ حُمَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: كَانَ سَلْمَانُ رَحِمَهُ اللَّهُ يَقُولُ أَفْشُوا سَلَامَ اللَّهِ فَإِنَّ سَلَامَ اللَّهِ لَا يَنَالُ الظَّالِمِينَ.

۴- حضرت باقر علیه السلام فرمود: سلمان رحمه الله همیشه میگفت: سلام خدا را آشکار کنید زیرا سلام خدا بستمکاران نمیرسد.

توضیح

- فیض (ره) گوید: آشکارا کردن سلام باینست که بهر کس برخورد کردید سلام کنید هر که خواهد باشد، و معنای گفته سلمان اینست که بهر که برخورد کردید سلام کنید (و فکر نکنید که ممکن است برخی از مردم شایسته سلام نباشند) زیرا اگر سزاوار سلام نباشد مانند اینکه از ستمکاران باشد سلام خدا باو نرسد.

۵- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ إِفْشَاءَ السَّلَامِ.

۵- حضرت باقر علیه السلام فرمود: بدرستی که خدای عز و جل دوست دارد آشکار کردن سلام را.

۶- عَنْهُ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهَبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ إِنَّ الْبَخِيلَ مَنْ يَبْخُلُ بِالسَّلَامِ.

۶- حضرت صادق علیه السلام فرمود: بخیل کسی است که از سلام کردن بخل کند.

۷- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِذَا سَلَّمَ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْهَرْ بِسَلَامِهِ لَا يَقُولُ سَلَّمْتُ فَلَمْ يَرُدُّوا عَلَيَّ وَ لَعَلَّهُ يَكُونُ قَدْ سَلَّمَ وَ لَمْ يُسْمِعْهُمْ فَإِذَا رَدَّ أَحَدُكُمْ فَلْيَجْهَرْ بِرَدِّهِ وَ لَا يَقُولُ الْمُسَلَّمُ سَلَّمْتُ فَلَمْ يَرُدُّوا عَلَيَّ ثُمَّ قَالَ كَانَ عَلَيٌّ ع يَقُولُ لَا تَغْضَبُوا وَ لَا تُغْضِبُوا أَفْشُوا السَّلَامَ وَ أَطِيبُوا الْكَلَامَ وَ صَلُّوا بِاللَّيْلِ وَ النَّاسُ نِيَامٌ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ ثُمَّ تَلَا ع عَلَيْهِمْ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ - السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيِّمُ .

۷- ابن قداح گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر گاه یکی از شماها سلام کند باید بلند سلام کند و نگوید: من سلام کردم و جواب مرا ندادند، زیرا شاید سلام کرده و آنها نشنیده‌اند، چون یکی از شماها جواب سلام گوید: باید بلند جواب دهد و مسلمانی نگوید: که من سلام کردم و بمن جواب ندادند، سپس فرمود: علی علیه السلام همیشه میفرمود: خشم نکنید و کسی را هم بخشم نیاورید، سلام را آشکار گوئید و گفتارتان را خوش کنید، در شب نماز بخوانید آنگاهی که مردم در خوابند (مقصود نماز شب است) تا بسلامتی ببهشت روید، سپس این گفتار خدای عز و جل را برای مردم خواند: «السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيِّمُ» (سوره حشر آیه ۲۳) (یعنی خدائی که سالم از هر گونه عیب و نقصی است و امان دهنده و نگهبان است، و منظور امام از استشهاد باین آیه اینست که سلام یکی از نامهای خدا است).

۸- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: الْبَادِيُ
بِالسَّلَامِ أَوْلَى بِاللَّهِ وَبِرَسُولِهِ.

۸- حضرت صادق علیه السلام فرمود: آنکه آغاز بسلام کند بخدا و رسولش نزدیک نزدیک تر است.

۹- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ الْمُنْذِرِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ
اللَّهِ ع يَقُولُ مَنْ قَالَ السَّلَامَ عَلَيْكُمْ فَهِيَ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَمَنْ قَالَ السَّلَامَ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ فَهِيَ عِشْرُونَ حَسَنَةً وَمَنْ قَالَ
السَّلَامَ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ فَهِيَ ثَلَاثُونَ حَسَنَةً.

۹- حسن بن منظر گوید: شنیدم حضرت صادق میفرمود: هر کس (را) بگوید:

«السلام عليكم» ده حسنه است، و هر که (را) بگوید:

«السلام عليكم ورحمة الله»

بیست حسنه است، و هر که (را) بگوید: «السلام عليكم ورحمة الله و بركاته»

سی حسنه است.

۱۰- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ السَّنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ:
ثَلَاثَةٌ تُرَدُّ عَلَيْهِمْ رَدَّ الْجَمَاعَةِ وَإِنْ كَانَ وَاحِدًا عِنْدَ الْعُطَاسِ يُقَالُ يَرْحَمُكَ اللَّهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ غَيْرُهُ وَالرَّجُلُ يُسَلِّمُ عَلَى
الرَّجُلِ فَيَقُولُ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَالرَّجُلُ يَدْعُو لِلرَّجُلِ فَيَقُولُ عَافَاكُمْ اللَّهُ وَإِنْ كَانَ وَاحِدًا فَإِنَّ مَعَهُ غَيْرَهُ.

۱۰- حضرت صادق علیه السلام فرمود: سه کس هستند که گرچه یکنفر باشند ولی در باره آنها بصیغه جمع (مانند صیغه

شما در فارسی) جواب داده شود یکی در جایی که کسی عطسه زند که باو گفته شود:

«یرحمکم الله»

(یعنی خدا بشما رحمت فرستد که در اینجا) اگر چه کسی دیگر با او نباشد (بصیغه جمع گفته شود) و دیگر مردی که بمرد دیگری سلام کند که میگوید:

«السلام علیکم»

(یعنی درود بر شما) و دیگر مردی که برای مرد دیگری دعا کند که میگوید:

«عافاکم الله»

(یعنی خداوند شما را عافیت بخشد) که اگر چه یکی است ولی دیگری با او هست (مقصود از آن دیگر فرشته های نویسنده و نگهبانان و دیگر از ایشان که با انسان هستند میباشد چنانچه فیض و مجلسی رحمهما الله فرموده اند).

۱۱- مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَیْنِ رَفَعَهُ قَالَ كَانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ ثَلَاثَةً لَا يُسَلِّمُونَ الْمَاشِيَ مَعَ الْجَنَازَةِ وَالْمَاشِيَ إِلَى الْجُمُعَةِ وَفِي بَيْتِ الْحَمَّامِ .

۱۱- حضرت صادق علیه السلام میفرمود: سه کس سلام نکنند: کسی که همراه جنازه رود، و کسی که بنماز جمعه میرود، و در حمام.

شرح

- فیض (ره) گوید: زیرا که این اشخاص خاطرشان مشغول و بخود سرگرم هستند پس باکی بر آنها نیست اگر سلام نکنند.

۱۲- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: مِنْ التَّوَاضُّعِ أَنْ تُسَلِّمَ عَلَى مَنْ لَقِيتَ.

۱۲- و نیز آن حضرت علیه السلام فرمود: از فروتنی و تواضع این است که بهر که برخورد کردی سلام کنی.

۱۳- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ جَمِيلٍ عَنِ أَبِي عُبَيْدَةَ الْحَدَّاءِ عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: مَرَّ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيُّ عَ بِقَوْمٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا عَلَيْكَ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ وَمَغْفِرَتُهُ وَرِضْوَانُهُ فَقَالَ لَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع لَا تُجَاوِزُوا بِنَا مِثْلَ مَا قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ لِأَيِّنَا إِبْرَاهِيمَ عَ إِنَّمَا قَالُوا رَحِمَتُ اللَّهُ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ - أَهْلُ الْبَيْتِ.

۱۳- حضرت باقر علیه السلام فرمود: امیر المؤمنین علیه السلام بمردمی گذر کرد و بر آنها سلام کرد آنها در جواب گفتند:

«علیک السلام و رحمة الله و برکاته و مغفرتہ و رضوانه»

پس امیر المؤمنین علیه السلام بدانها فرمود: در باره ما از آنچه فرشتگان پیدرمان ابراهیم علیه السلام گفتند نگذرید، آنها گفتند:

«رحمة الله و برکاته علیکم أهل البيت»

۱۴- مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَى عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنِ عَلِيِّ بْنِ رَبَابٍ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ: إِنْ مِنْ تَمَامِ التَّحِيَّةِ لِلْمُقِيمِ الْمُصَافِحَةَ وَتَمَامِ التَّسْلِيمِ عَلَى الْمُسَافِرِ الْمُعَانِقَةَ.

۱۴- امام صادق علیه السلام فرمود: تکمیل تحیت (سلام گفتن و خوش آمد) برای شخصی که بسفر نرفته مصافحه (و دست دادن باو) است، و تکمیل آن در باره آنکه از سفر آمده معانقه (و در آغوش گرفتن و دست بگردن همدیگر انداختن) است.

۱۵- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَ يُكْرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَقُولَ حَيَّاكَ اللَّهُ ثُمَّ يَسْكُتَ حَتَّى يَتَّبِعَهَا بِالسَّلَامِ.

۱۵- و نیز فرمود علیه السلام: که امیر المؤمنین علیه السلام فرموده: برای مرد بد است که اول بگوید:

«حیاک الله»

(یعنی خدایت زنده بدارد) سپس خاموش شود و دنبالش سلام کند.^۱

بَابُ مَنْ يَجِبُ أَنْ يَبْدَأَ بِالسَّلَامِ

باب آنکه باید آغاز سلام کند

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُؤَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ جَرَّاحِ الْمَدَائِنِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ وَالْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: کوچک بر بزرگ سلام کند، و رهگذر بر نشسته، و گروه اندک بر گروه بسیار سلام کنند.

۲- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ صَالِحِ بْنِ السُّنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عُنْبَسَةَ بْنِ مُصْعَبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: الْقَلِيلُ يَبْدَأُ الْكَثِيرَ بِالسَّلَامِ وَالرَّاكِبُ يَبْدَأُ الْمَاشِيَّ وَأَصْحَابُ الْبِغَالِ يَبْدَأُونَ أَصْحَابَ الْخَيْلِ يَبْدَأُونَ أَصْحَابَ الْبِغَالِ.

۲- و نیز فرمود: علیه السلام: کمترها به بیشتران سلام کنند، و سواره پیاده، و استر سوارها به الاغ سوارها، و اسب سواران باستر سواران سلام کنند.

^۱ کلینی، محمد بن یعقوب، أصول الکافی / ترجمه مصطفوی - تهران، چاپ: اول، ۱۳۶۹ ش.

۳- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ يُسَلِّمُ الرَّكْبُ عَلَى الْمَاشِي وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ وَإِذَا لَقِيَتْ جَمَاعَةٌ جَمَاعَةً سَلَّمَ الْأَقْلُ عَلَى الْكَثْرِ وَإِذَا لَقِيَ وَاحِدٌ جَمَاعَةً سَلَّمَ الْوَاحِدُ عَلَى الْجَمَاعَةِ.

۳- و نیز میفرمود علیه السلام: سواره بر پیاده و پیاده بر نشسته سلام کنند، و چون گروهی بگروه دیگر برخوردند آنان که کمترند به بیشتران سلام کنند، و چون یک نفر بگروهی برخورد آن یک بآن گروه سلام کند.

۴- سَهْلُ بْنُ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ الْفَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: يُسَلِّمُ الرَّكْبُ عَلَى الْمَاشِي وَالْقَائِمُ عَلَى الْقَاعِدِ.

۴- و نیز آن حضرت علیه السلام فرمود: سواره بر پیاده و ایستاده بر نشسته سلام کند.

۵- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ جَمِيلٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِذَا كَانَ قَوْمٌ فِي مَجْلِسٍ ثُمَّ سَبَقَ قَوْمٌ فَدَخَلُوا فَعَلَى الدَّخِلِ أَحْيَرًا إِذَا دَخَلَ أَنْ يُسَلِّمَ عَلَيْهِمْ.

۵- و نیز فرموده علیه السلام: هر گاه مردمی در انجمنی باشند و مردم دیگری وارد شوند آنها که تازه وارد شده‌اند باید سلام کنند.

بَابُ إِذَا سَلَّمَ وَاحِدٌ مِنَ الْجَمَاعَةِ أَجْزَأَهُمْ وَإِذَا رَدَّ وَاحِدٌ مِنَ الْجَمَاعَةِ أَجْزَأَ عَنْهُمْ

باب اینکه چون یکتن از میان یک گروه سلام کرد از دیگران کافی است و چون یکی از میان یک گروه جواب داد از دیگران کافی است

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَصْبَاطٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِذَا مَرَّتِ الْجَمَاعَةُ بِقَوْمٍ أَجْزَأَهُمْ أَنْ يُسَلَّمَ وَاحِدٌ مِنْهُمْ وَإِذَا سَلَّمَ عَلَى الْقَوْمِ وَهُمْ جَمَاعَةٌ أَجْزَأَهُمْ أَنْ يَرُدَّ وَاحِدٌ مِنْهُمْ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر گاه گروهی بجمعی بگذرند کافی است که یکی از آنها سلام کند، و چون بر جمعی سلام کردند کافی است که یکی از ایشان جواب دهد.

۲- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ: إِذَا سَلَّمَ الرَّجُلُ مِنَ الْجَمَاعَةِ أَجْزَأَ عَنْهُمْ.

۲- عبد الرحمن بن حجاج گوید: که (امام علیه السلام) فرمود: چون یکتن از میان گروهی سلام کرد از دیگران کافی است.

۲ - مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ يُحْيَى عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِذَا سَلَّمَ مِنَ الْقَوْمِ وَاحِدٌ أَجْزَأَ عَنْهُمْ وَإِذَا رَدَّ وَاحِدٌ أَجْزَأَ عَنْهُمْ.

۳- حضرت صادق علیه السلام فرمود: چون یکی از میان مردمی سلام کرد از آنها کافی است، و چون یکی از آنها جواب داد از آنها بس است.

بَابُ التَّسْلِيمِ عَلَى النِّسَاءِ

باب سلام کردن به زنها

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: که رسول خدا (ص) بزنها سلام میکرد و آنها نیز جواب میدادند، و امیر المؤمنین علیه السلام نیز سلام میکرد و خوش نداشت که بجوانهای از زنها سلام کند، و میفرمود: می ترسم آوازش مرا خوش آید، و زیادتز از آن اجری که میجویم (گناه) بمن رسد.

بَابُ التَّسْلِيمِ عَلَى أَهْلِ الْمَلَلِ

باب سلام کردن بر سائر ملتها

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ أُذَيْنَةَ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: دَخَلَ يَهُودِيٌّ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَ وَ عَائِشَةَ عِنْدَهُ فَقَالَ السَّامُ عَلَيْكُمْ فَقَالَ - رَسُولُ اللَّهِ صَ عَلَيْكُمْ ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ فَرَدَّ عَلَيْهِ كَمَا رَدَّ عَلَى صَاحِبِهِ ثُمَّ دَخَلَ آخَرُ فَقَالَ مِثْلَ ذَلِكَ فَرَدَّ رَسُولُ اللَّهِ صَ كَمَا رَدَّ عَلَى صَاحِبِيهِ فَعَضِبَتْ عَائِشَةُ فَقَالَتْ عَلَيْكُمْ السَّامُ وَالْغَضَبُ وَاللَّعْنَةُ يَا مَعْشَرَ الْيَهُودِ يَا إِخْوَةَ الْقِرْدَةِ وَالْخَنَازِيرِ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَ يَا عَائِشَةُ إِنَّ الْفُحْشَ لَوْ كَانَ مُمْتَلًا لَكَانَ مِثَالَ سَوْءٍ إِنَّ الرِّفْقَ لَمْ يُوضِعْ عَلَى شَيْءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ وَ لَمْ يُرْفَعْ عَنْهُ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَا سَمِعْتَ إِلَى قَوْلِهِمُ السَّامُ عَلَيْكُمْ فَقَالَ بَلَى أَمَا سَمِعْتَ مَا رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ قُلْتُ عَلَيْكُمْ فَإِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ مُسْلِمٌ فَقُولُوا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ وَ إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ كَافِرٌ فَقُولُوا عَلَيْكُمْ.

۱- حضرت باقر علیه السلام فرمود: مردی یهودی وارد شد بر رسول خدا (ص) و عایشه هم در حضور آن حضرت صلی الله علیه و آله بود و گفت:

«السام عليكم»

(یعنی مرگ بر شما، رسول خدا صلی الله علیه و آله در پاسخ فرمود:

«علیکم»

(یعنی بر شما) سپس دیگری (از یهود) آمد و مانند همان گفت و رسول خدا (ص) نیز مانند رفیقش باو پاسخ داد، پس سومی وارد شد و مانند آن گفت و رسول خدا (ص) همان طور که بدو نفر رفقاییش جواب داده بود جواب او را گفت، پس عایشه خشمگین شد و گفت:

«سام»

و خشم و لعنت بر شما باد ای گروه یهود و ای برادران میمونها و خوکها، پس رسول خدا (ص) بعایشه فرمود:

ای عایشه اگر فحش بصورتی مجسم میشد هر آینه بد صورتی داشت، نرمش و مدارا بر هیچ چیز نهاده نشده جز اینکه آن چیز را آراسته است، و از هیچ چیز برداشته نشده جز اینکه آن را زشت ساخته عرضکرد: ای رسول خدا آیا نشنیدی که اینها گفتند:

«السام علیکم»

؟ فرمود: چرا، مگر تو نشنیدی آنچه من پاسخشان را دادم و گفتم:

«علیکم»

؟ پس هر گاه مسلمانی بشما سلام کرد باو بگوئید:

«سلام علیکم»

و هر گاه کافری بر شما سلام کرد در پاسخش بگوئید:

«علیک»

۲- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ غِيَاثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ
أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع لَا تَبْدَءُوا أَهْلَ الْكِتَابِ بِالتَّسْلِيمِ وَإِذَا سَلَّمُوا عَلَيْكُمْ فَقُولُوا وَ عَلَيْكُمْ .

۲- حضرت صادق عليه السلام فرمود: امیر المؤمنین علیه السلام فرموده: بأهل کتاب آغاز بسلام نکنید، و هر گاه بشما سلام کردند شما در جواب بگوئید:

«و عليكم»

۳- سماعه گوید: از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم از اینکه یهودی و نصرانی و مشرک هر گاه بر مسلمانی سلام کنند و او نشسته باشد چگونه جواب آنها را بگوید؟ فرمود: میگوید:

«عليكم»

۴- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ
اللَّهِ قَالَ: إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكَ الْيَهُودِيُّ وَالنَّصْرَانِيُّ وَالْمُشْرِكُ فَقُلْ عَلَيْكَ.

۴- و نیز محمد بن مسلم از آن حضرت علیه السلام حدیث کند که فرمود: هر گاه یهودی و نصرانی و مشرک بر تو سلام کردند بگو:

«عليك»

۵- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرِ عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع
قَالَ: أَقْبَلَ أَبُو جَهْلٍ بْنُ هِشَامٍ وَ مَعَهُ قَوْمٌ مِنْ قُرَيْشٍ فَدَخَلُوا عَلَيَّ أَبِي طَالِبٍ فَقَالُوا إِنَّ ابْنَ أَخِيكَ قَدْ آذَانَا وَ آذَى آلِهَتِنَا فَادْعُهُ وَ
مُرُهُ فَلْيُكْفَ عَنْ آلِهَتِنَا وَ نَكْفُ عَنْ إِلَهِهِ قَالَ فَبَعَثَ أَبُو طَالِبٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ص فَدَعَاهُ فَلَمَّا دَخَلَ النَّبِيُّ ص لَمْ يَرَ فِي الْبَيْتِ إِلَّا
مُشْرِكًا فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيَّ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى ثُمَّ جَلَسَ فَخَبَّرَهُ أَبُو طَالِبٍ بِمَا جَاءُوا لَهُ فَقَالَ أَوْ هَلْ لَهُمْ فِي كَلِمَةِ خَيْرٍ لَهُمْ مِنْ هَذَا
يَسُودُونَ بِهَا الْعَرَبَ وَ يَطْمَئِنُّونَ أَعْنَاقَهُمْ فَقَالَ- أَبُو جَهْلٍ نَعَمْ وَ مَا هَذِهِ الْكَلِمَةُ فَقَالَ تَقُولُونَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ قَالَ فَوَضَعُوا أَصَابِعَهُمْ فِي

آذَانِهِمْ وَ خَرَجُوا هُرَابًا وَ هُمْ يَقُولُونَ - مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى فِي قَوْلِهِمْ - ص وَ الْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ إِلَى قَوْلِهِ إِلَّا اخْتِلَاقٌ .

۵- جابر از حضرت باقر علیه السلام حدیث کند که فرمود: ابو جهل بن هشام با گروهی از قریش نزد ابو طالب رفتند و گفتند: این برادرزاده ات ما را آزار دهد و معبودهای ما را هم بیازارد او را بخواه و دستورش بده از نکوهش معبودان ما خودداری کند تا ما هم از نکوهش معبود او خودداری کنیم، فرمود:

پس ابو طالب نزد رسول خدا (ص) فرستاد و او را فرا خواند، همین که رسول خدا (ص) وارد شد در خانه جز مشرک کسی ندید پس فرمود:

السَّلَامُ عَلَيَّ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى

(یعنی سلام بر هر کس پیروی از حق کند) و نشست، ابو طالب، از آنچه مشرکین گفته بودند آگاهش ساخت، حضرت فرمود: آیا بجای این پیشنهاد کلمه ای نخواهند که بدان وسیله بر عرب آقائی کنند و بر گردن همه آنها سوار شوند؟ (کنایه از این است که همه را زیر فرمان خویش در آورند) ابو جهل گفت: چرا آن کلمه چیست؟ فرمود: بگوئید:

«لا اله الا الله»

«(همین که این کلام را شنیدند) انگشت‌های خود را در گوش نهاده و پا بفرار گذاردند و میگفتند: «ما در ملت پسین این را نشنیده‌ایم و این نیست جز آورده تازه و نوین» پس خدای تعالی در باره گفتار ایشان از اول سوره: ص، وَ الْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ تا آیه (۸) (یعنی تا آخر آیه): إِلَّا اخْتِلَاقٌ نازل فرمود.

۶- مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: تَقُولُ فِي الرَّدِّ عَلَى الْيَهُودِيِّ وَ النَّصْرَانِيِّ سَلَامًا^۲.

^۲ (۱) أي علينا أو على من يستحقه.

۶- حضرت صادق علیه السلام فرمود: در جواب سلام یهودی و نصرانی میگوئی:

«سلام».

شرح

- مجلسی (ره) گوید: یعنی بر ما یا بر مستحقش یا بر کسی که پیروی از حق کند.^۲

۷- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ مُوسَى ع أَرَأَيْتَ إِنْ احْتَجَّتْ إِلَيَّ مُنْطَبِّبٌ وَهُوَ نَصْرَانِيٌّ أَسَلَّمُ عَلَيْهِ وَ أَدْعُو لَهُ قَالَ نَعَمْ إِنَّهُ لَا يَنْفَعُهُ دَعَاؤُكَ.

۷- عبد الرحمن بن حجاج گوید: بحضرت کاظم علیه السلام عرض کردم: بفرمائید که اگر من نیازمند یک طبیب نصرانی شدم میتوانم بر او سلام کنم و در حقش دعا کنم؟ فرمود: آری دعای تو باو سودی نبخشد.

۸- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيْسَى عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ مُوسَى ع أَرَأَيْتَ إِنْ احْتَجَّتْ إِلَيَّ الطَّبِيبُ وَهُوَ نَصْرَانِيٌّ أَنْ أَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَ أَدْعُو لَهُ قَالَ نَعَمْ إِنَّهُ لَا يَنْفَعُهُ دَعَاؤُكَ.

۸- (مانند حدیث (۷) است).

۹- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى بْنِ عُبَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَرَفَةَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا ع قَالَ: قِيلَ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع كَيْفَ أَدْعُو لِلْيَهُودِيِّ وَالنَّصْرَانِيِّ قَالَ تَقُولُ لَهُ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ فِي الدُّنْيَا.

۹- حضرت رضا علیه السلام فرمود: بحضرت صادق علیه السلام عرض شد: در حق یهودی و نصرانی چگونه دعا کنیم؟ فرمود: باو بگوئید: خدا بدنیای تو برکت بدهد.

^۲ (۱) أي علينا أو على من يستحقه.

۱۰- حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ وَهَيْبِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَحَدِهِمَا عَ فِي مُصَافِحَةِ الْمُسْلِمِ الْيَهُودِيَّ وَ النَّصْرَانِيَّ قَالَ مِنْ وَرَاءِ التَّوْبِ فَإِنْ صَافَحَكَ بِيَدِهِ فَاغْسِلْ يَدَكَ.

۱۰- ابو بصير از یکی از دو امام باقر و صادق علیه السلام حدیث کند که در باره مصافحه (و دست دادن) مسلمان بیهود و نصرانی فرمود: از پشت جامه باشد، و چنانچه با دست لختت بتو دست داد دستت را بشوی.

۱۱- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مَعْمَرٍ عَنْ خَالِدِ الْقَلَانِسِيِّ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ أَلْقَى الدَّمَ فَيُصَافِحُنِي قَالَ امْسَحْهَا بِالتُّرَابِ وَ بِالْحَائِطِ قُلْتُ فَالتَّاصِبَ قَالَ اغْسِلْهَا.

۱۱ - خالد قلانسسی گوید: حضرت صادق علیه السلام عرضکردم: من با کافر ذمی (یعنی آنان که در ذمه اسلامند مانند یهود و نصاری و گبر) برخورد میکنم و او با من دست میدهد؟ فرمود: دستت بخاک بمال یا بدیوار بکش، عرضکردم: اگر ناصبی (یعنی دشمن اهل بیت پیغمبر - ص -) باشد چطور؟ فرمود: دستت را بشوی.

۱۲- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ صَفْوَانَ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَ فِي رَجُلٍ صَافَحَ رَجُلًا مَجُوسِيًّا قَالَ يَغْسِلُ يَدَهُ وَ لَا يَتَوَضَّأُ.

۱۲- محمد بن مسلم از حضرت باقر علیه السلام در باره مردی که با مردی گبر دست داده است حدیث کند که فرمود: دستش را بشوید و وضوء نسازد.

بَابُ مَكَاتِبَةِ أَهْلِ الدِّمَّةِ

باب نامه نوشتن مسلمان با اهل ذمه (یهود و نصاری و مجوس)

۱- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع- عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ لَهُ الْحَاجَةُ إِلَى الْمَجُوسِيِّ أَوْ إِلَى الْيَهُودِيِّ أَوْ إِلَى النَّصْرَانِيِّ أَوْ أَنْ يَكُونَ عَامِلًا أَوْ دِهْقَانًا

مِنْ عَظَمَاءِ أَهْلِ أَرْضِهِ فَيَكْتُبُ إِلَيْهِ الرَّجُلُ فِي الْحَاجَةِ الْعَظِيمَةِ أَوْ يَبْدَأُ بِالْعَلِجِ وَ يُسَلِّمُ عَلَيْهِ فِي كِتَابِهِ وَ إِنَّمَا يَصْنَعُ ذَلِكَ لِكَى تَقْضَى حَاجَتُهُ قَالَ أَمَا أَنْ تَبْدَأَ بِهِ فَلَا وَ لَكِنْ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ فِي كِتَابِكَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص قَدْ كَانَ يَكْتُبُ إِلَى كِسْرَى وَ قَيْصَرَ.

۱- ابو بصیر گوید: از حضرت صادق علیه السلام پرسیدند: از اینکه (اگر) مردی نیازی بگبر یا یهودی یا نصرانی داشت، یا اینکه یکی از آنها برای او کار میکند یا دهقان و از بزرگان سرزمین اوست، و این مرد در حاجت مهمی باو نامه می نویسد آیا در آغاز نامه نام آن مرد کافر را بنویسد، و در نامه سلام باو بنویسد؟ و البته این کار را هم فقط بخاطر گذشتن کارش میکند؟ فرمود: اما اینکه نام او را در آغاز نامه بنویسی پس نکن (اجازه نمیدهم) ولی در نامه ات سلام برای او بنویس زیرا رسول خدا (ص) نیز بسا که برای کسری (پادشاه ایران) و قیصر (سلطان روم) نامه می نوشت.

۲- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَرَّارٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنِ الرَّجُلِ يَكْتُبُ إِلَى رَجُلٍ مِنْ عَظَمَاءِ عُمَالِ الْمَجُوسِ فَيَبْدَأُ بِاسْمِهِ قَبْلَ اسْمِهِ فَقَالَ لَا بَأْسَ إِذَا فَعَلَ لِاخْتِيَارِ الْمَنْفَعَةِ.

۲- عبد الله بن سنان از حضرت صادق علیه السلام حدیث کند که در باره مردی که بیکی از بزرگان کارمندان گبر نامه بنویسد و در آن نامه پیش از نام خودش نام او را بنویسد آن حضرت علیه السلام فرمود:

باکی نیست اگر این کار را بخاطر سودی کند.

بَابُ الْإِغْضَاءِ

باب چشم پوشی و گذشت

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْحَجَّالِ عَنْ ثَعْلَبَةَ بْنِ مَيْمُونٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: كَانَ عِنْدَهُ قَوْمٌ يُحَدِّثُهُمْ إِذْ ذَكَرَ رَجُلٌ مِنْهُمْ رَجُلًا فَوَقَعَ فِيهِ وَ شَكَاهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع وَ أَنَّى لَكَ بِأَخِيكَ كُلَّهُ وَ أَيُّ الرَّجَالِ الْمُهْدَبِ .

۱- ثعلبة بن میمون از مردی که نامش را برده حدیث کند که گفت: مردی نزد حضرت صادق علیه السلام بودند و حضرت برای آنها حدیث میکرد، در این میان مردی از آنها نام مردی را بیدی یاد کرد و گله او را بحضرت صادق علیه السلام نمود، حضرت باو فرمود: کجا برایت برادری تمام عیار بدست آید، و کدام مردی است که مهذب و پاک از همه عیوب

۲- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَمْزَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ لَا تُفْتَشِ النَّاسَ فَنَبَيْتِي بِلَا صَدِيقٍ. باشد.

۲- ابو بصیر گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: از درون مردم کاوش و جستجو مکن که بی رفیق و دوست بمانی.

شرح

- چون عموم مردم این گونه هستند که خواه و ناخواه نقطه ضعفی در آنها هست، و آن کس که خالی از هر گونه عیبی باشد بطور عموم در میان مردم نیست، و در نتیجه کاوش بعیوب مردم آگاه شوی و آن کس که تو خواهی بدون عیب و نقص باشد پیدا نخواهی کرد، پس بهتر آنکه بهمان حسن ظاهر اکتفا شود و در صدد جستجو از باطن مردمان نباشی و گر نه ناچار بی رفیق خواهی ماند.

بَابُ نَادِرٍ

باب نادر

۱ - مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْفَضِيلِ وَ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَ يَقُولُ انْظُرْ قَلْبَكَ فَإِذَا أَنْكَرَ صَاحِبِكَ فَإِنَّ أَحَدَكُمَا قَدْ أَحْدَثَ .

۱- حماد بن عثمان گوید: شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود: بدلت بنگر پس اگر دیدی که نسبت بر رفیق نگران هستی (و چیزی در دل داری) پس (بدان) که یکی از شماها کار تازه ای کرده است.

شرح

- مجلسی (ره) گوید: شاید مقصود این باشد که بدان که رفیق نیز تو را دشمن دارد و سبب دشمنی یا چیزی است از جانب تو، و یا اندیشه فاسدی که از جانب او نسبت بتو پدید آمده.

۲- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ يُونُسَ عَنْ زَكَرِيَّا بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ: سَمِعْتُ رَجُلًا يَسْأَلُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَ فَقَالَ الرَّجُلُ يَقُولُ أَوَدُّكَ فَكَيْفَ أَعْلَمُ أَنَّهُ يُوَدُّنِي فَقَالَ امْتَحِنْ قَلْبَكَ فَإِنْ كُنْتَ تُوَدُّهُ فَإِنَّهُ يُوَدُّكَ.

۲- صالح بن حکم گوید: شنیدم که مردی از حضرت صادق علیه السلام می پرسید و میگفت: مردی میگوید: ترا دوست دارم من چگونه بدانم که او مرا دوست دارد؟ (و راست میگوید) فرمود: دلت را آزمایش کن پس اگر تو نیز او را دوست داری (بدان که) او هم تو را دوست دارد.

۳- أَبُو بَكْرٍ الْحَبَّالُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى الْقَطَّانِ الْمَدَائِنِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ حَدَّثَنَا مَسْعَدَةُ بْنُ الْيَسَعِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَ إِنِّي وَاللَّهِ لَأُحِبُّكَ فَأَطْرُقُ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ صَدَقْتَ يَا أَبَا بَشِيرٍ سَلْ قَلْبَكَ عَمَّا لَكَ فِي قَلْبِي مِنْ حُبِّكَ فَقَدْ أَعْلَمَنِي قَلْبِي عَمَّا لِي فِي قَلْبِكَ.

۳- مسعدة بن یسع گوید: بحضرت صادق علیه السلام عرض کردم: بخدا سوگند من شما را دوست دارم حضرت سر را پائین انداخت و سپس بلند کرد و فرمود: ای ابا بشر راست گفתי، از دلت بپرس از آن مقدار دوستی که بمن داری، و دل من از آن مقدار مجتبی که از من در دل تو هست مرا آگاه ساخت.

۴- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ عَ لَا تَنْسِنِي مِنَ الدُّعَاءِ قَالَ أَوْ تَعْلَمُ أَنِّي أَنْسَاكَ قَالَ فَتَفَكَّرْتُ فِي نَفْسِي وَقُلْتُ هُوَ يَدْعُو لِشِيعَتِهِ وَأَنَا مِنْ شِيعَتِهِ قُلْتُ لَا لَا تَنْسَانِي قَالَ وَكَيْفَ عَلِمْتَ ذَلِكَ قُلْتُ إِنِّي مِنْ شِيعَتِكَ وَإِنَّكَ لَتَدْعُو لَهُمْ فَقَالَ هَلْ عَلِمْتَ بِشَيْءٍ غَيْرِ هَذَا قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ مَا لَكَ عِنْدِي فَانظُرْ إِلَى مَا لِي عِنْدَكَ.

۴- حسن بن جهم گوید: بحضرت ابی الحسن علیه السلام عرض کردم: مرا از دعا فراموش مکن، فرمود تو میدانی که من فراموشت کنم؟ گوید: در فکر فرو رفته‌ام و با خود گفتم: آن حضرت برای شیعیانش دعا کند و من هم از شیعیان او هستم

(پس برای من دعا کند) عرض کردم: نه، شما مرا فراموش نمیکنی، فرمود: این را از کجا دانستی؟ عرض کردم: من از شیعیان شما هستم و شما هم که برای شیعیان دعا میکنی (پس مرا هم در ضمن دعا میکنید) فرمود: جز این هم چیزی دانستی؟ گوید: عرض کردم: نه، فرمود: هر گاه خواستی بدانی نزد من چگونه هستی بنگر من نزد تو چگونه هستم.

۵- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ جَرَّاحِ الْمَدَائِنِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: انْظُرْ قَلْبَكَ فَإِنَّ أَنْكَرَ صَاحِبِكَ فَاعْلَمْ أَنَّ أَحَدَكُمَا قَدْ أَحْدَثَ.

۵- (مانند حدیث (۱) است که گذشت).

بَابُ الْعُطَّاسِ وَ التَّسْمِيَةِ

باب عطسه و جوابی که هنگام عطسه زدن کسی باید گفت

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ سَعِيدٍ عَنِ النَّضْرِ بْنِ سُوَيْدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيْمَانَ عَنْ جَرَّاحِ الْمَدَائِنِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع لِلْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ مِنَ الْحَقِّ أَنْ يُسَلِّمَ عَلَيْهِ إِذَا لَقِيَهُ وَ يَعُودُهُ إِذَا مَرَضَ وَ يَنْصَحَ لَهُ إِذَا غَابَ وَ يُسَمِّتُهُ إِذَا عَطَسَ يَقُولَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * لَا شَرِيكَ لَهُ وَ يَقُولَ لَهُ يَرْحَمُكَ اللَّهُ فَيُجِيبُهُ فَيَقُولَ لَهُ يَهْدِيكُمْ اللَّهُ وَ يُصَلِّحُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَ يُجِيبُهُ إِذَا دَعَاهُ وَ يَتَّبَعُهُ إِذَا مَاتَ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: از حقوق مسلمان بر برادرش اینست که چون با او برخورد کند سلامش کند، و چون بیمار شود بیادش رود، و چون پنهان شود (پشت سرش) برای او خیرخواهی کند، و چون عطسه زند و بگوید: «

الحمد لله رب العالمين لا شريك له

« باو بگوید:

«يرحمك الله»

او نیز در جواب این گوید:

«به‌دیکم الله و يصلح بالکم»

و چون او را (بکاری یا بجائی) بخواند (و دعوتش کند) بپذیرد، و چون بمیرد تشییعش کند.

۲- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا عَطَسَ الرَّجُلُ فَسَمْتُوهُ وَ لَوْ كَانَ مِنْ وَرَاءِ جَزِيرَةٍ وَ فِي رِوَايَةٍ أُخْرَى وَ لَوْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحْرِ.

۲- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده است: هر گاه کسی عطسه کرد جواب عطسه‌اش را بگوئید اگر چه از پس جزیره‌ای باشد. و در روایت دیگری است که: اگر چه از پس دریا باشد.

۳ - الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُتَنَّى عَنِ إِسْحَاقَ بْنِ يَزِيدَ وَ مُعَمَّرِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ وَ ابْنِ رِثَابٍ قَالُوا كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ فَمَا رَدَّ عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنَ الْقَوْمِ شَيْئًا حَتَّى ابْتَدَأَ هُوَ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ أَلَا سَمْتُمْ إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ أَنْ يُعُوذَهُ إِذَا اشْتَكَى وَ أَنْ يُجِيبَهُ إِذَا دَعَاهُ وَ أَنْ يُشْهَدَهُ إِذَا مَاتَ وَ أَنْ يُسَمِّتَهُ إِذَا عَطَسَ.

۳- اسحاق بن یزید و معمر بن ابی زیاد و ابن رثاب گویند: ما در خدمت حضرت صادق علیه السلام نشستیم بودیم که مردی عطسه زد، پس هیچ یک از آن مردم (که آنجا بودند) جواب او را نگفتند تا اینکه آن حضرت شروع بسخن کرد و فرمود: سبحان الله چرا جواب عطسه‌اش را نگفتید؟ همانا از حقوق مسلمان اینست که هر گاه بیمار شد عیادتش کنند، و چون دعوتی کند بپذیرند، و چون بمیرد بر سر جنازه‌اش حاضر شوند، و چون عطسه زد جواب عطسه‌اش را بگویند.

۴ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَحْيَى قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ الرِّضَاعِ فَعَطَسَ فَقُلْتُ لَهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ ثُمَّ عَطَسَ فَقُلْتُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ ثُمَّ عَطَسَ فَقُلْتُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ وَ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاكَ إِذَا عَطَسَ مِثْلَكَ تَقُولُ لَهُ كَمَا يَقُولُ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ يَرَحْمُكَ اللَّهُ أَوْ كَمَا تَقُولُ قَالَ نَعَمْ أَلَيْسَ تَقُولُ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ قُلْتُ بَلَى قَالَ أَرْحَمَ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ قَالَ بَلَى وَ قَدْ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ رَحِمَهُ وَ إِنَّمَا صَلَوَاتُنَا عَلَيْهِ رَحْمَةٌ لَنَا وَ قُرْبَةٌ

۴- صفوان بن یحیی گوید: در خدمت حضرت رضا علیه السلام بودم پس آن حضرت عطسه زد، من باو گفتم: «صلی اللہ علیک» دوباره عطسه زد من گفتم: «صلی اللہ علیک» برای سومین بار عطسه زد و من گفتم: «صلی اللہ علیک» و عرض کردم: قربانت: اگر مانند شما (امام معصومی) عطسه زد همان طور که ما بهم میگوئیم «یرحمک اللہ» آن طور بگوئیم یا این طور که من میگویم؟ فرمود: چرا مگر نمیگوئی: «صلی اللہ علی محمد و آله»؟ عرض کردم: چرا، فرمود: (تو میگوئی):

«ارحم محمدا و آل محمد»

(یعنی پس از آنکه میگوئی:

«صلی اللہ علی محمد و آله»

دنبالش میگوئی:

«ارحم محمدا و آل محمد»

و این هر دو طلب رحمت است بدو لفظ: یکی بلفظ

«یرحمک اللہ»

و دیگر بلفظ

«ارحم محمدا و آل محمد»

- از فیض - ره -) سپس فرمود: آری محققا خداوند بر محمد صلوات و رحمت فرستاده و جز این نیست که صلوات ما بر او برای ما رحمت و تقرب بخدا است.

شرح

- یعنی باکی نیست هر کدام یک از این دو لفظ را بگوئی زیرا هر دو بمعنای طلب رحمت خداوند است. و محتمل است معنای فرمایش امام علیه السلام این باشد که

«صلی اللہ علیک»

به همان معنای

«ارحم محمدا و آل محمد»

است که آنهم از لحاظ معنا بازگشتش به

«یرحمک الله»

است پس هر دو لفظ دارای یک معنی است.

۵- عَنْهُ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيْسَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ أَبِي نَصْرٍ قَالَ سَمِعْتُ الرَّضَاعَ يَقُولُ النَّشَاؤُ بِمِنَ الشَّيْطَانِ وَ الْعَطْسَةُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ.

۵- احمد بن محمد بن ابی نصر گوید: از حضرت رضا علیه السلام شنیدم که میفرمود: دهن دره از شیطان است و عطسه از خدای عز و جل است.

شرح

- مجلسی (ره) گوید: اینکه دهن دره را از جانب شیطان دانسته برای آنست که دهن دره بواسطه سنگینی بدن و پری شکم و سستی و میل آن بخواب است، و مقصود حضرت باز داشتن مردمان است از آنچه باعث پدید آمدن دهن دره است مانند پرخوری و سیری و مانند اینها که انسان را از طاعات سنگین کند و از انجام خیرات کسل نماید، و فیض (ره) گوید: جهتش اینست که پیدایش آن از غفلتی است که از واگذارن خداوند شخص را بحال خود پدید آمده، زیرا که چون خداوند بنده را بحال خود گذارد از یاد خدا غافل شود (و نشانه اش دهن دره است) و اما وجه اینکه عطسه از طرف خدا است این است که اوست که بنده اش را وادار بعطسه کرده تا آن بنده هنگام زدن عطسه بیاد خدا افتد، و ذکر او را بگوید و این معانی است که از حدیث آینده استفاده شود.

۶- عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي حَمَادٍ قَالَ: سَأَلْتُ الْعَالِمَ عَنِ الْعَطْسَةِ وَمَا الْعِلَّةُ فِي الْحَمْدِ لِلَّهِ عَلَيْهَا فَقَالَ إِنَّ لِلَّهِ نِعْمًا عَلَى عَبْدِهِ فِي صِحَّةِ بَدَنِهِ وَسَلَامَةِ جَوَارِحِهِ وَإِنَّ الْعَبْدَ يَنْسَى ذِكْرَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى ذَلِكَ وَإِذَا نَسِيَ أَمَرَ اللَّهُ الرِّيحَ فَتَجَاوَزَ فِي بَدَنِهِ ثُمَّ يُخْرِجُهَا مِنْ أَنْفِهِ فَيَحْمَدُ اللَّهَ عَلَى ذَلِكَ فَيَكُونُ حَمْدُهُ عِنْدَ ذَلِكَ شُكْرًا لِمَا نَسِيَ.

۶- صالح بن ابی حماد گوید: از حضرت موسی بن جعفر علیه السلام از عطسه و سر اینکه دنبالش حمد خدا را باید کرد پرسیدم؟ فرمود: همانا برای خدا بر بنده اش نعمتهائی است از سلامتی بدن و اعضای او و تندرستیش، و بدرستی که بنده خدای عز و جل را از یاد ببرد و در باره این نعمتها فراموشش کند، و چون خدا را فراموش کند خداوند بیاد دستور دهد که در تنش بگذرد و از بینی او بیرون آید تا خدا را بر آن حمد کند، پس حمد او در آن هنگام شکری است برای آنچه فراموش کرده است.

۷- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ ابْنِ فَضَالٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ يُونُسَ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ فَأَخْصَيْتُ فِي الْبَيْتِ أَرْبَعَةَ عَشَرَ رَجُلًا فَعَطَسَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ فَمَا تَكَلَّمَ أَحَدٌ مِنَ الْقَوْمِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ أَلَا تُسَمُّونَ أَلَا تُسَمُّونَ مِنْ حَقِّ الْمُؤْمِنِ عَلَى الْمُؤْمِنِ إِذَا مَرِضَ أَنْ يَعُودَهُ وَإِذَا مَاتَ أَنْ يَشْهَدَ جَنَازَتَهُ وَإِذَا عَطَسَ أَنْ يُسَمِّتَهُ أَوْ قَالَ يُسَمِّتَهُ وَإِذَا دَعَا أَنْ يُجِيبَهُ.

۷- داود بن حصین گوید: نزد حضرت صادق علیه السلام بودیم و من شمردم چهارده نفر در آن اطاق بودند پس حضرت صادق علیه السلام عطسه زد و یکنفر از آن گروه سخنی نگفت، حضرت صادق علیه السلام فرمود: آیا جواب عطسه را ندهید؟ آیا جواب عطسه را نگوئید؟ از حقوق مؤمن بر مؤمن اینست که چون بیمار شد عیادتش کند، و چون بمیرد بر سر جنازه اش حاضر شود، و چون عطسه زند جواب عطسه اش را بگوید، و چون او را دعوت کند بپذیرد.

۸- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ شِمْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَ نِعْمَ الشَّيْءُ الْعَطْسَةُ تَنْفَعُ فِي الْجَسَدِ وَتَذَكِّرُ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ قُلْتُ إِنَّ عِنْدَنَا قَوْمًا يَقُولُونَ لَيْسَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَ فِي الْعَطْسَةِ نَصِيبٌ فَقَالَ إِنَّ كُنَّا كَاذِبِينَ فَلَا نَالَهُمْ شَفَاعَةَ مُحَمَّدٍ صَ.

۸- جابر گوید: حضرت باقر علیه السلام فرمود: چه چیز خوبی است عطسه زدن، برای بدن سودمند است، و خدای عز و جل را نیز بیاد انسان آورد، من عرض کردم: نزد ما مردمانی هستند که میگویند: رسول خدا (ص) از عطسه بهره ای ندارد (و عطسه نمیزند)؟ فرمود: اگر دروغ گویند شفاعت محمد (ص) بآنها نرسد.

۹- عَلِيُّ بْنُ إِبرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ: عَطَسَ رَجُلٌ عِنْدَ أَبِي جَعْفَرٍ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ فَلَمْ يُسَمِّتْهُ أَبُو جَعْفَرٍ وَقَالَ تَقَصْنَا حَقًّا ثُمَّ قَالَ إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ فَسَمِّتَهُ أَبُو جَعْفَرٍ.

۹- ابن ابی عمیر از برخی از اصحابش حدیث کند که گفت: مردی در خدمت حضرت باقر علیه السلام عطسه زد و گفت: «الحمد لله» حضرت باقر علیه السلام جواب عطسه او را نداد و فرمود: از حق ما کاست سپس فرمود: چون یکی از شماها عطسه کرد بگوید:

«الحمد لله رب العالمين و صلى الله على محمد و أهل بيته»

گوید: پس آن مرد آنچنان گفت و حضرت نیز جواب عطسه او را داد. (یعنی با و فرمود:

یرحمک الله)

۱۰- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ الْبَصْرِيِّ عَنِ الْفُضَيْلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ إِنَّ النَّاسَ يَكْرَهُونَ الصَّلَاةَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ فِي ثَلَاثَةِ مَوَاطِنَ عِنْدَ الْعَطْسَةِ وَ عِنْدَ الذَّبِيحَةِ وَ عِنْدَ الْجِمَاعِ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ مَا لَهُمْ وَ بِلَهُمْ نَافَقُوا لَعَنَهُمُ اللَّهُ.

۱۰- فضیل بن یسار گوید: بحضرت باقر علیه السلام عرض کردم: مردم در سه جا صلوات بر محمد و آلش را بداندند: یکی هنگام عطسه، و دیگر هنگام سر بریدن حیوانات، و سوم در هنگام جماع، حضرت باقر علیه السلام فرمود: چه شده است آنها را؟ وای بر آنها، نفاق کردند، خدا لعنتشان کند.

۱۱- عَنْهُ عَنِ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي خَلْفٍ قَالَ: كَانَ أَبُو جَعْفَرٍ إِذَا عَطَسَ فَقِيلَ لَهُ يَرْحُمُكَ اللَّهُ قَالَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَيَرْحُمُكُمْ وَإِذَا عَطَسَ عِنْدَهُ إِنْسَانٌ قَالَ يَرْحُمُكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ.

۱۱- سعد بن ابی خلف گوید: حضرت باقر علیه السلام هر گاه عطسه میزد و باو میگفتند: «یرحمک الله» حضرت میفرمود:»

یغفر الله لکم و یرحمکم

« و هر گاه کسی نزد او عطسه میزد حضرت میفرمود:

«یرحمک الله عز و جل»

۱۲- عَنْهُ عَنِ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ أَوْ غَيْرِهِ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: عَطَسَ غُلَامٌ لَمْ يَبْلُغِ الْحُلُمَ عِنْدَ النَّبِيِّ ص فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ص بَارِكْ اللَّهُ فِيكَ.

۱۲- حضرت صادق علیه السلام فرمود: پس بچه ای که بعد بلوغ نرسیده بود نزد پیغمبر صلی الله علیه و آله عطسه زد و پس از آن گفت:

«الحمد لله»

پیغمبر صلی الله علیه و آله باو فرمود:

«بارک الله فیک»

۱۳- مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: إِذَا عَطَسَ الرَّجُلُ فَلْيَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * لَا شَرِيكَ لَهُ وَإِذَا سَمَّتِ الرَّجُلُ فَلْيَقُلِ يَرْحَمُكَ اللَّهُ وَإِذَا رَدَدْتَ فَلْيَقُلِ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ وَ لَنَا فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص سُئِلَ عَنْ آيَةٍ أَوْ شَيْءٍ فِيهِ ذِكْرُ اللَّهِ فَقَالَ كُلُّمَا ذُكِرَ اللَّهُ فِيهِ فَهُوَ حَسَنٌ .

۱۳- محمد بن مسلم از حضرت باقر علیه السلام حدیث کند که فرمود: هر گاه مردی عطسه زد دنبالش بگوید: «

الحمد لله [رب العالمين] لا شريك له»

و کسی که میخواهد جواب عطسه را بدهد بگوید

«يرحمك الله»

و چون (شخصی که عطسه زده) بخواهد جواب او را بدهد بگوید:

«يغفر الله لك و لنا»

زیرا از رسول خدا (ص) از آیه ای یا چیزی که در آن ذکر خدا باشد پرسش شد (که آیا در چنین جایی آیه ای یا ذکر مخصوصی باید گفت؟) فرمود: هر جمله ای که در آن ذکر خدا باشد نیکو است.

۱۴- مُحَمَّدٌ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانَ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ نَعِيمٍ عَنْ مِسْمَعِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ قَالَ عَطَسَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * ثُمَّ جَعَلَ إِصْبَعَهُ عَلَى أَنْفِهِ فَقَالَ رَغِمَ أَنْفِي لِلَّهِ رَغْمًا دَاخِرًا.

۱۴- مسمع بن عبد الملک گوید: حضرت صادق علیه السلام عطسه زد پس فرمود: «الحمد لله رب العالمين» سپس

انگشتش را بر بینی نهاد و فرمود:

«رغم انفي لله رغما داخرا»

(یعنی بینی من برای خدا بزبونی بر خاک است).

۱۵- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ النَّضْرِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَ مَنْ قَالَ إِذَا عَطَسَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * عَلَى كُلِّ حَالٍ لَمْ يَجِدْ وَجَعَ الْأُذُنَيْنِ وَالْأَضْرَاسِ.

۱۵- أمير المؤمنین علیه السلام در حدیث مرفوعی فرمود: هر کس چون عطسه کند دنبال آن بگوید: «الحمد لله رب العالمین علی کل حال» درد گوش و دندان نبیند.

۱۶- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ أَوْ غَيْرِهِ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: فِي وَجَعِ الْأَضْرَاسِ وَ وَجَعِ الْأَذَانِ إِذَا سَمِعْتُمْ مَنْ يَعْطِسُ فَأَبْدِءُوهُ بِالْحَمْدِ.

۱۶- حضرت صادق علیه السلام فرمود: در باره درد دندان و گوش هر گاه شنیدید کسی عطسه زد با حمد خدا با او سخن گوئید.

۱۷- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ السُّنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع مَنْ سَمِعَ عَطْسَةَ فَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ صَلَّى عَلَى النَّبِيِّ ص وَ أَهْلِ بَيْتِهِ لَمْ يَشْتَكَ عَيْنَيْهِ وَ لَا ضَرْسَهُ ثُمَّ قَالَ إِنْ سَمِعْتَهَا فَقُلْهَا وَ إِنْ كَانَ بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ الْبَحْرُ.

۱۷- ابو اسامه گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر که صدای عطسه ای را بشنود پس خدای عز و جل را حمد گوید و بر پیغمبر (ص) و خاندانش صلوات بفرستد، درد چشم و دندان نبیند، سپس فرمود: اگر آن را شنیدی ذکر (حمد و صلوات) را بگو اگر چه میان تو و آن (کس که عطسه زده) دریا فاصله باشد.

۱۸- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنِ ابْنِ أَبِي نَجْرَانَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: عَطَسَ رَجُلٌ نَصْرَانِيٌّ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ هَذَاكَ اللَّهُ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع فَقُولُوا يَرْحَمُكَ اللَّهُ فَقَالُوا لَهُ إِنَّهُ نَصْرَانِيٌّ فَقَالَ لَا يَهْدِيهِ اللَّهُ حَتَّى يَرْحَمَهُ.

۱۸- ابن ابی نجران از برخی از شیعیان حدیث کند که گفت: مردی نصرانی نزد حضرت صادق علیه السلام عطسه زد مردم باو گفتند: «هداک الله» (یعنی خدا هدایت کند) حضرت صادق علیه السلام فرمود: [بگوئید]

«یرحمک الله»

عرض کردند: او نصرانی است؟ فرمود: تا خدا باو رحم نکند هدایتش نفرماید.

۱۹- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا عَطَسَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ ثُمَّ سَكَتَ لِعَلَّةَ تَكُونَ بِهِ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ عَنْهُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * فَإِنْ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكَ قَالَ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص الْعُطَّاسُ لِلْمَرِيضِ دَلِيلُ الْعَافِيَةِ وَ رَاحَةٌ لِلْبَدَنِ.

۱۹- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرمود: هر گاه مرد مسلمانی عطسه زند و بواسطه دردی که

دارد خاموش ماند (و دنبالش نتواند

الحمد لله رب العالمين

بگوید) فرشتگان بجای او گویند: «

الحمد لله رب العالمين

« و اگر بگوید: «

الحمد لله رب العالمين

« فرشتگان گویند:

«يغفر الله لك»

فرمود: و رسول خدا (ص) فرموده: عطسه برای بیمار نشانه بهبودی و آسودگی بدن اوست.

۲۰- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُوسَى عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ عَبْدِ الصَّمَدِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ حُدَيْفَةَ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ: الْغَطَّاسُ يَنْفَعُ فِي الْبَدَنِ كُلِّهِ مَا لَمْ يَزِدْ عَلَى الثَّلَاثِ فَإِذَا زَادَ عَلَى الثَّلَاثِ فَهُوَ دَاءٌ وَسُقْمٌ.

۲۰- و نیز امام صادق علیه السلام فرمود: عطسه برای همه تن سودمند است اگر از سه تا نگذرد و چون از سه تا بگذرد آن درد و بیماری است.

۲۱- أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكُوفِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَسَنِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِي بَكْرٍ الْحَضْرَمِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ- إِنْ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتِ الْحَمِيرِ قَالَ الْعَطْسَةُ الْقَبِيحَةُ.

۲۱- ابو بکر حضرمی گوید: از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم از گفتار خدای عز و جل (که فرماید) «براستی ناخوش‌ترین آوازه‌ها بانگ خران است» (سوره لقمان آیه ۱۹) فرمود: عطسه ناهموار است.

۲۲- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يَحْيَى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ: مَنْ عَطَسَ ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ عَلَى قَصَبَةِ أَنْفِهِ ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ * الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا كَمَا هُوَ أَهْلُهُ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ النَّبِيِّ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ خَرَجَ مِنْ مَنْخَرِهِ الْأَيْسَرِ طَائِرٌ أَصْغَرُ مِنَ الْجَرَادِ وَ أَكْبَرُ مِنَ الذُّبَابِ حَتَّى يَسِيرَ تَحْتَ الْعَرْشِ يَسْتَعْفِرُ اللَّهُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

۲۲- حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر که عطسه زند سپس دستش را بر استخوان تیغه بینی نهد و بگوید: «

الحمد لله رب العالمين [الحمد لله] حمدا كثيرا كما هو اهله و صلى الله على محمد النبي و آله و سلم» از سوراخ چپ بینی او پرنده‌ای کوچکتر از ملخ و بزرگتر از مگس بیرون آید و برود تا بزیر عرش رسد و تا روز قیامت برای او استغفار کند.

۲۳- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَوَاهُ عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْعَامَّةِ قَالَ: كُنْتُ أَجَالِسُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَ فَلَا وَاللَّهِ مَا رَأَيْتُ مَجْلِسًا أَنْبَلَ مِنْ مَجَالِسِهِ قَالَ فَقَالَ لِي ذَاتَ يَوْمٍ مِنْ أَيْنَ تَخْرُجُ الْعَطْسَةُ فَقُلْتُ مِنَ الْأَنْفِ فَقَالَ لِي أَصَبْتَ الْخَطَأَ

فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ مِنْ أَيْنَ تَخْرُجُ فَقَالَ مِنْ جَمِيعِ الْبَدَنِ كَمَا أَنَّ التُّطْفَةَ تَخْرُجُ مِنْ جَمِيعِ الْبَدَنِ وَ مَخْرَجُهَا مِنَ الْإِحْلِيلِ ثُمَّ قَالَ أَمَا رَأَيْتَ الْإِنْسَانَ إِذَا عَطَسَ نَفِضَ أَعْضَاؤُهُ وَ صَاحِبُ الْعُطْسَةِ يَأْمَنُ الْمَوْتَ سَبْعَةَ أَيَّامٍ.

۲۳- مردی از عامه گوید: من با امام صادق علیه السلام نشست و برخاست داشتم و بخدا سوگند مجلسی گرمی تر از مجلسهای او ندیدم، گوید: روزی آن حضرت بمن فرمود: عطسه از کجا بیرون آید؟

گفتم: از بینی، فرمود: بخطای رفتی، گفتم: قربانت از کجا بیرون آید؟ فرمود: از همه بدن چنانچه منی از همه بدن بیرون آید گرچه از احلیل (یعنی آلت مردی) خارج شود، سپس فرمود: آیا بینی که چون انسان عطسه زند همه اعضاء بدنش تکان خورد؟ و کسی که عطسه میزند هفت روز از مرگ در امان است.

۲۴- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص تَصْدِيقُ الْحَدِيثِ عِنْدَ الْعُطَاسِ.

۲۴- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده: نشانه راستگویی عطسه است.

۲۵- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا كَانَ الرَّجُلُ يُتَحَدَّثُ بِحَدِيثٍ فَعَطَسَ عَاطِسٌ فَهُوَ شَاهِدٌ حَقٌّ.

۲۵- و نیز فرمود صلی الله علیه و آله هر گاه مردی حدیثی گوید و کسی عطسه زند آن گواه درستی آن حدیث باشد.

۲۶- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص تَصْدِيقُ الْحَدِيثِ عِنْدَ الْعُطَاسِ.

۲۶- (مانند حدیث (۲۴) است).

۲۷- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَسِّنِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: إِذَا عَطَسَ الرَّجُلُ ثَلَاثًا فَسَمَّتُهُ ثُمَّ أَتْرَكَهُ.

۲۷- حضرت باقر علیه السلام فرمود: هر گاه مردی عطسه زد تا سه بار جواب او را بگو و سپس او را رها کن (یعنی حقی که در این باره دارد در بار سوم ادا شود و از آن که گذشت جواب ندارد).

بَابُ وَجُوبِ إِجْلَالِ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ

باب لازم بودن احترام از مسلمان ریش سفید و سالخورده

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَعَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانَ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ إِنَّ مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِجْلَالِ الشَّيْخِ الْكَبِيرِ.

۱- عبد الله بن سنان گوید: حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود: از احترام خدای عز و جل احترام پیرمرد سالمند است.

۲- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَ مَنْ عَرَفَ فَضْلَ كَبِيرٍ لِسِنِّهِ فَوَقَّرَهُ آمَنَهُ اللَّهُ مِنْ فَرَعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

۲- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: هر که برتری پیرمردی را بخاطر گذشت سن او بداند و او را احترام کند خداوند خاطر او را از هراس روز رستاخیز آسوده سازد.

۳- وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَ مَنْ وَقَّرَ ذَا شَيْبَةٍ فِي الْإِسْلَامِ آمَنَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْ فَرَعِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

۳- و نیز فرمود (ص): هر کس احترام کند از کسی که موی خود را در اسلام سفید کرده خدای عز و جل از هراس روز قیامت او را آسوده سازد.

۴- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْخَطَّابِ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: ثَلَاثَةٌ لَا يَجْهَلُ حَقَّهُمْ إِلَّا مُنَافِقٌ مَعْرُوفٌ بِالنَّفَاقِ ذُو الشَّيْبَةِ فِي الْإِسْلَامِ وَ حَامِلُ الْقُرْآنِ وَ الْإِمَامُ الْعَادِلُ.

۴- اسحاق بن عمار گوید: شنیدم ابا الخطاب از حضرت صادق علیه السلام حدیث می‌کرد که فرموده:

سه کس هستند که حق آنها را نادیده نگیرد کسی جز منافقی که بنفاق معروف است: کسی که مویش را در اسلام سپید کرده، و آنکه قرآن را در بردارد، و پیشوای عادل.

توضیح

- فیض (ره) گوید: شاید مقصود از پیشوای عادل امام معصوم علیه السلام باشد.

۵- عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي نَهْشَلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِجْلَالُ الْمُؤْمِنِ ذِي الشَّيْبَةِ وَ مَنْ أَكْرَمَ مُؤْمِنًا فَبِكْرَامَةِ اللَّهِ بَدَأَ وَ مَنْ اسْتَخَفَّ بِمُؤْمِنٍ ذِي شَيْبَةٍ أَرْسَلَ اللَّهُ إِلَيْهِ مَنْ يَسْتَخِفُّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ.

۵- عبد الله بن سنان گوید: حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود: از احترام خدای عز و جل احترام (پیرمرد) سپید موی مؤمن است، و هر که مؤمنی را گرامی دارد، بگرامی داشتن خداوند شروع کرده، و هر که مؤمن سپیدمویی را سبک شمارد خدای عز و جل کسی را بر او بگمارد که پیش از مرگش او را سبک شمارد.

۶- الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ سَعْدَانَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ وَ غَيْرِهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ: مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِجْلَالُ ذِي الشَّيْبَةِ الْمُسْلِمِ.

۶- حضرت صادق علیه السلام فرمود: از احترام بخدای عز و جل احترام به مو سپید مسلمان است.

بَابُ إِكْرَامِ الْكَرِيمِ

باب گرامی داشتن شخص کریم و بزرگوار

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: دَخَلَ رَجُلَانِ عَلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ ع فَالْتَقَى لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا وَسَادَةٌ فَقَعَدَ عَلَيْهَا أَحَدُهُمَا وَ أَبِي الْآخِرُ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع اقْعُدْ عَلَيْهَا فَإِنَّهُ لَا يَأْبَى الْكَرَامَةَ إِلَّا حِمَارًا ثُمَّ قَالَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا أَتَاكُمْ كَرِيمٌ قَوْمٍ فَأُكْرِمُوهُ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: دو نفر مرد بر حضرت امیر المؤمنین علیه السلام وارد شدند پس آن حضرت برای هر کدام از آنها توشکی انداخت، یکی از آن دو روی آن نشست و دیگری خودداری کرد، امیر المؤمنین باو فرمود: بر آن بنشین زیرا از پذیرفتن احترام خودداری نکند جز الاغ، سپس فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: هر گاه بزرگوار قومی بر شما رسید او را گرامی دارید.

۲- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا أَتَاكُمْ كَرِيمٌ قَوْمٍ فَأُكْرِمُوهُ.

۲- و نیز فرمود علیه السلام که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده: هر گاه بزرگوار قومی بر شما رسید او را گرامی دارید.

۳- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِيِّ عَنْ أَبِيهِ ع عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع لَمَّا قَدِمَ عَدِيُّ بْنُ حَاتِمٍ إِلَى النَّبِيِّ ص أَدْخَلَهُ النَّبِيُّ ص بَيْتَهُ وَ لَمْ يَكُنْ فِي الْبَيْتِ غَيْرُ خَصْفَةٍ وَ وَسَادَةٍ مِنْ أَدَمٍ فَطَرَحَهَا رَسُولُ اللَّهِ ص - لِعَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ.

۳- امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: چون عدی بن حاتم (که هم خود از بزرگان قبیله طی بوده و هم پدرش حاتم طائی معروف است) بیغمبر (ص) وارد شد آن حضرت (ص) او را بخانه خود برد، و درخانه جز تیکه حصیری و بالشی از پوست چیزی نبود، رسول خدا (ص) آنها را برای عدی بن حاتم پهن کرد (و خود روی زمین نشست).

بَابُ حَقِّ الدَّخْلِ

باب حق شخص وارد

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِنَّ مِنْ حَقِّ الدَّخْلِ عَلَى أَهْلِ الْبَيْتِ أَنْ يَمْشُوا مَعَهُ هُنَيْئَةً إِذَا دَخَلَ وَإِذَا خَرَجَ وَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ عَلَى أَخِيهِ الْمُسْلِمِ فِي بَيْتِهِ فَهُوَ أَمِيرٌ عَلَيْهِ حَتَّى يَخْرُجَ .

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: از حقوق شخص که بر اهل خانه وارد شود اینست که هنگام ورود و خروجش کمی با او راه روند (یعنی چند قدم استقبال و چند قدم بدرقه اش کنند). و فرمود: که رسول خدا (ص) فرموده: هر گاه یکی از شما برادر مسلمانش در خانه او وارد گردد او بر صاحب خانه امیر است تا آنگاه که بیرون رود.

(یعنی صحبت‌های خصوصی که در مجالس شود یا نگفته پیدا است که گوینده میل ندارد فاش شود حکم امانت را دارد و باید از افشاء آن خودداری کرد).

بَابُ الْمَجَالِسِ بِالْأَمَانَةِ

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ وَ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ جَمِيعاً عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عَوْفٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ سَمِعْتُهُ يَقُولُ الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ .

۱- [ابن] ابی عوف گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود: مجالسها امانت است.

۲- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ.

۲- مانند حدیث (۱) است که حضرت باقر علیه السلام از رسول خدا (ص) روایت کرده است.

۳- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ وَ لَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يُحَدِّثَ بِحَدِيثِ يَكْتُمُهُ صَاحِبُهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ ثَقَّةً أَوْ ذِكْرًا لَهُ بِخَيْرٍ.

۳- حضرت صادق علیه السلام فرمود: مجلسها امانت است، و کسی حق ندارد کلام محرمانه رفیق خود را بدون اجازه او بازگو کند، مگر در موردی که شنونده مورد وثوق و اطمینان باشد یا ذکر خیری از آن رفیق باشد.

بَابُ فِي الْمُنَاجَاةِ

باب سر بگوشی صحبت کردن

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنْ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ أَبِي بصيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِذَا كَانَ الْقَوْمُ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى مِنْهُمْ اثْنَانِ دُونَ صَاحِبَيْهِمَا فَإِنَّ فِي ذَلِكَ مَا يَحْزَنُهُ وَيُؤْذِيهِ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر گاه سه نفر با هم هستند دو نفر آنها سر بگوشی با هم صحبت نکنند زیرا که آن مایه اندوه و آزار رفیق سومی ایشان است.

۲- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ ع قَالَ: إِذَا كَانَ ثَلَاثَةً فِي بَيْتٍ فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ صَاحِبَيْهِمَا فَإِنَّ ذَلِكَ مِمَّا يُعْمَهُ.

۲- (مانند حدیث اول است که از حضرت کاظم علیه السلام حدیث شده).

۳- عَلِيُّ بْنُ إِبرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَنْ عَرَضَ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ الْمُتَكَلِّمِ فِي حَدِيثِهِ فَكَانَ مَا خَدَشَ وَجْهَهُ .

۳- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: هر کس در میان سخن برادر مسلماننش [که مشغول سخن گفتن است] بدود و سخن او را ببرد مانند این است که روی او را خراشیده است.

توضیح

- این حدیث مناسب با این باب نیست، و جهت اینکه کلینی (ره) این حدیث را در این باب آورده است آشکار نشد: جز اینکه گفته شود: که چون بحث در این بابها در آداب نشست و برخاست است و یکی از آداب مجالست این است که انسان در نشست و برخاست با مردم این جهت را مراعات کند که هر گاه کسی مشغول سخن گفتن است میان حرف او ندود، باین مناسبت آن را در اینجا آورده است.

بَابُ الْجُلُوسِ

باب کیفیت نشستن

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ عَبْدِ الْعَظِيمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَلَوِيِّ رَفَعَهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ص يَجْلِسُ ثَلَاثًا الْقُرْفُصَا وَ هُوَ أَنْ يُقِيمَ سَاقِيَهُ وَيَسْتَقْبِلُهُمَا بِيَدَيْهِ وَيَشُدُّ يَدَهُ فِي ذِرَاعِهِ وَ كَانَ يَجْتُو عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَ كَانَ يَنْتَبِهُ رِجْلًا وَاحِدَةً وَيَسْطُرُ عَلَيْهَا الْأُخْرَى وَ لَمْ يُرَ ص مُتْرَبَعًا قَطُّ.

۱- عبد العظیم بن عبد الله در حدیث مرفوعی (که سند را بمعصوم علیه السلام رسانده) حدیث کند که فرمود:

پیغمبر (ص) سه جور می نشست:

۱- سر پا می نشست و آن این گونه است که ساقهای پا را از زمین بلند کند و دو زانو را در میان دو دست خود حلقه وار بگیرد (و رانها را بشکم چسباند) و بشانه پاها را ببندد ۲- و گاهی دو زانو می نشست ۳- و گاهی یک پا را خم میکرد و پای دیگر را روی آن می انداخت، و هرگز دیده نشد که آن حضرت (ص) چهار زانو بنشیند.

۲- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي حَمَزَةَ الثَّمَالِيِّ قَالَ: رَأَيْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ ع قَاعِدًا وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى فَخْذِهِ فَقُلْتُ إِنَّ النَّاسَ يَكْرَهُونَ هَذِهِ الْجِلْسَةَ وَيَقُولُونَ إِنَّهَا جِلْسَةُ الرَّبِّ- فَقَالَ إِنِّي إِنَّمَا جَلَسْتُ هَذِهِ الْجِلْسَةَ لِلْمَلَالَةِ وَالرَّبُّ لَا يَمَلُّ وَلَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ.

۲- ابو حمزه ثمالی گوید: حضرت علی بن الحسین علیهما السلام را دیدم که نشسته بود و یکی از دو پای خود را بر ران دیگر گذارده بود، من عرض کردم: مردم از این نوع نشستن خوششان نیاید و میگویند: این نشستن پروردگار است؟ حضرت فرمود: اینکه من این طور نشستم برای این بود که دلتنگ بودم، و پروردگار که دلتنگ نمی شود و چرت و خواب او را نمیگیرد.

توضیح

- در ضمن حدیث (۵) شرحی بر این حدیث نیز بیاید.

۳- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُرَازِمٍ عَنْ أَبِي سَلِيمَانَ الزَّاهِدِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: مَنْ رَضِيَ بِدُونِ التَّشْرِفِ مِنَ الْمَجْلِسِ لَمْ يَزَلِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَمَلَائِكَتُهُ يُصَلُّونَ عَلَيْهِ حَتَّى يَقُومَ.

۳- حضرت صادق علیه السلام فرمود: هر که بمجلسی بدون تشریفات خشنود باشد خدای عز و جل و فرشتگانش پیوسته بر او رحمت فرستند تا از آن مجلس برخیزد.

۴- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص أَكْثَرَ مَا يَجْلِسُ تَجَاهَ الْقِبْلَةِ.

۴- و نیز فرمود علیه السلام که رسول خدا (ص) بیشتر اوقات که می نشست رو بقبله بود.

۵- أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُعَلَّى بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ: جَلَسَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع مُتَوَرِّكًا رِجْلَهُ الْيُمْنَى عَلَى فَخْذِهِ الْيُسْرَى فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ جُعِلْتُ فِدَاكَ هَذِهِ جِلْسَةٌ مَكْرُوهَةٌ فَقَالَ لَا إِنَّمَا هُوَ شَيْءٌ قَالَتْهُ الْيَهُودُ لَمَّا أَنْ فَرَّغَ اللَّهُ عَزَّ

وَجَلَّ مِنْ خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ جَلَسَ هَذِهِ الْجِلْسَةَ لِيَسْتَرِيحَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ - اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ وَبَقِيَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ مُتَوَرِّكًا كَمَا هُوَ.

۵- حماد بن عثمان گوید: حضرت صادق علیه السلام روی پای چپ نشست و پای راست را روی ران چپ گذارد، پس مردی باو عرض کرد: قربانت گردم این نوع نشستن خوب نیست!؟، فرمود: نه، این حرفی است که یهود گویند: که چون خدای عز و جل از آفریدن آسمانها و زمین فارغ شد و بر عرش استوار گردید برای استراحت (و رفع خستگی) این گونه نشست، پس خدای تعالی این آیه (یعنی آیه الکرسی) را نازل کرد: «اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ» و حضرت صادق علیه السلام بهمان طور که نشسته بود حرکت نکرد.

۶- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُغِيرَةِ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا دَخَلَ مَنْزِلًا قَعَدَ فِي أَدْنَى الْمَجْلِسِ إِلَيْهِ حِينَ يَدْخُلُ.

۶- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) این گونه بود که در هر منزلی که وارد میشد همان دم در می نشست.

۷- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيْسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يُحْيَى عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ ع سُوقُ الْمُسْلِمِينَ كَمَسْجِدِهِمْ فَمَنْ سَبَقَ إِلَى مَكَانٍ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ إِلَى اللَّيْلِ قَالَ وَكَانَ لَا يَأْخُذُ عَلَى بُيُوتِ السُّوقِ كِرَاءً.

۷- و نیز فرمود علیه السلام: امیر المؤمنین علیه السلام فرموده: بازار مسلمانان چون مسجد آنها است، پس هر کس بمکانی از آن پیشی گرفت (و زودتر از دیگران در جایی نشست) او سزاوارتر است بدان جا تا بشب، و فرمود: آن حضرت از دکانهای بازار کرایه از مردم نمیگرفت.

۸- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص يَنْبَغِي لِلْجُلَسَاءِ فِي الصَّيْفِ أَنْ يَكُونَ بَيْنَ كُلِّ اثْنَيْنِ مِقْدَارُ عَظْمِ الذَّرَاعِ لِئَلَّا يَشُقَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْحَرِّ.

۸- و نیز فرمود علیه السلام: رسول خدا (ص) فرموده: شایسته است برای آنان که در تابستان دور هم می نشینند که میان هر دو نفر باندازه یک استخوان ذراع فاصله باشد که از گرما ناراحت نشوند.

۹- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَثْمَانَ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَ يَجْلِسُ فِي بَيْتِهِ عِنْدَ بَابِ بَيْتِهِ قُبَالَةَ الْكَعْبَةِ.

۹- حماد بن عثمان گوید: حضرت صادق علیه السلام را دیدم در اطاقش دم در رو بقبله می نشست.

باب تکیه دادن (بر دستها) و روی پا نشستن

بَابُ الْإِتِّكَاءِ وَالْإِحْتِبَاءِ

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَ الْإِتِّكَاءُ فِي الْمَسْجِدِ رَهْبَانِيَّةُ الْعَرَبِ إِنَّ الْمُؤْمِنَ مَجْلِسُهُ مَسْجِدُهُ وَ صَوْمَعَتُهُ بَيْتُهُ.

۱ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: تکیه زدن (بر دستها) در مسجد رهبانیت (یعنی گوشه نشینی و ریاضت) عرب است، همانا مجلس مؤمن مسجد است و عبادتگاهش خانه او است.

شرح

رهبانیت بمعنای گوشه گیری و عزلت از دنیا و ریاضت کشیدن است، و در حدیث است که پیغمبر (ص) فرمود: رهبانیت در اسلام نیست، و این روی این جهت بوده که ترسایان، از دنیا و اهل آن کناره گیری میکردند و تن خود را مانند مرتاضان بانواع شکنجه و عذاب دچار میکردند تا روح خود را تقویت کنند، و اسلام از این عمل جلوگیری فرمود، و محتمل است که مقصود از این حدیث این باشد که رهبانیت عرب باین است که در مسجد باین کیفیت بنشینند (که دستها را بجای عصا برای بدن تکیه گاه کنند) و خلاصه منظور از این حدیث مدح این وضع از نشستن است، و ممکن است مذمت از این نحو نشستن باشد و مقصود این باشد که چنانچه رهبانیت بدعتی بود که ترسایان گذارده بودند، این گونه نشستن نیز در مسجد از بدعتهای عرب است، و مجلسی (ره) این احتمال دوم را ظاهر دانسته، ولی بنظر میرسد که احتمال اول ظاهر باشد چنانچه در حدیث آمده است که رسول خدا (ص) فرمود: رهبانیت امت من نشستن در مساجد بخاطر انتظار نماز است.

۲ - عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صِ الْإِحْتِبَاءُ فِي الْمَسْجِدِ حَيْطَانُ الْعَرَبِ

۲ - امام صادق علیه السلام فرمود: در مسجد روی پا نشستن و زانوها را با دو دست حلقه وار در بغل گرفتن دیوار عربها است.

۳ - مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شاذَانَ وَ عَلِيُّ بْنِ إِبرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ جَمِيعاً عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ إِبرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صِ الْإِحْتِبَاءُ حَيْطَانُ الْعَرَبِ .

۳-مانند حدیث (۲) است.

۴ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع - عَنِ الرَّجُلِ يَحْتَبِي بِثَوْبٍ وَاحِدٍ فَقَالَ إِنْ كَانَ يُغَطِّي عَوْرَتَهُ فَلَا بَأْسَ.

۴- سماعه گوید: از حضرت صادق علیه السلام پرسیدم: که مردی که یک پیراهن بیش در تنش نیست می تواند روی پا بنشیند؟ فرمود: اگر آن پیراهن عورتش را میپوشاند عیب ندارد.

توضیح

- عربها در زمانهای قدیم معمولا یک پیراهن بلند بتن میکردند و زیر آن چیزی مانند شلوار نداشته اند چنانچه اکنون نیز در میان اعراب بدوی و چادرنشینین چنین معمول است، از این رو سماعه می پرسد که با چنین وضعی نشستن روی پا بآن کیفیت که رانها بشکم چسبیده و زانوها با دو دست حلقه وار نگهداری شده و خواه و ناخواه عورتین روی زمین قرار گیرد چگونه است؟ امام علیه السلام در پاسخ فرمود: که اگر عورتش را بیوشاند عیبی ندارد.

۵ - عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَا يَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَحْتَبِيَّ مُقَابِلَ الْكَعْبَةِ.

۵ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: روا نیست که انسان در برابر خانه کعبه سر پا بنشیند.

بَابُ الدُّعَابَةِ وَالضَّحِكِ

باب شوخی و خنده

۱ - مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَادٍ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ عَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاكَ الرَّجُلُ يَكُونُ مَعَ الْقَوْمِ فَيَجْرِي بَيْنَهُمْ كَلَامٌ يَمْزَحُونَ وَيَضْحَكُونَ فَقَالَ لَا بَأْسَ مَا لَمْ يَكُنْ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ عَنَى الْفُحْشَ ثُمَّ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص كَانَ يَأْتِيهِ الْأَعْرَابِيُّ فَيَهْدِي لَهُ الْهَدِيَّةَ ثُمَّ يَقُولُ مَكَانَهُ أُعْطِنَا ثَمَنَ هَدِيَّتِنَا فَيَضْحَكُ رَسُولُ اللَّهِ ص وَكَانَ إِذَا اغْتَمَّ يَقُولُ مَا فَعَلَ الْأَعْرَابِيُّ لَيْتَهُ أَتَانَا.

۱ - معمر بن خلاد گوید: از حضرت رضا علیه السلام پرسیدم: و عرض کردم: قربانت گردم مردی در میان جمعی است و سخنی بمیان آید و آنها شوخی کنند و بخندند؟ فرمود: باکی نیست تا آنجا که نباشد - و گمانم که مقصودش فحش بود - (یعنی در صورتی که بفحش و هرزه گوئی نکشد، و فحش در آن نباشد) سپس فرمود: همانا رسول خدا (ص) این گونه بود که عرب بیابانی نزدش می آمد و هدیه ای برایش می آورد و همان جا میگفت: بهای هدیه ما را بده، پس رسول خدا (ص) میخندید، و هر زمان که اندوهگین میشد میفرمود: آن عرب بیابانی چه شد؟ کاش نزد ما می آمد.

۲ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ شَرِيفِ بْنِ سَابِقٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ أَبِي قُرَّةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: مَا مِنْ مُؤْمِنٍ إِلَّا وَفِيهِ دُعَابَةٌ قُلْتُ وَ مَا الدُّعَابَةُ قَالَ الْمَزَاحُ.

۲ - فضل بن ابی قره گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: هیچ مؤمنی نیست جز اینکه در او دعابة هست، من عرض کردم: دعابة چیست؟ فرمود: مزاح.

۳ - عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَلَامٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَنْ صَالِحِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ يُونُسَ الشَّيْبَانِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع كَيْفَ مَدَاعِبُهُ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قُلْتُ قَلِيلٌ قَالَ فَلَا تَفْعَلُوا فَإِنَّ الْمَدَاعِبَةَ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ وَإِنَّكَ لَتُدْخِلُ بِهَا السُّرُورَ عَلَى أَخِيكَ وَ لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص يُدَاعِبُ الرَّجُلَ يُرِيدُ أَنْ يَسْرَهُ.

۳ - یونس شیبانی گوید: حضرت صادق علیه السلام فرمود: شوخی کردن شما با همدیگر چگونه است؟ عرض کردم: اندک است، فرمود: این گونه نباشید زیرا شوخی از خوش خلقی است، و تو بدان وسیله برادرت را خوشحال و مسرور کنی، و هر آینه رسول خدا (ص) با کسی شوخی میکرد و میخواست که او را شاد و مسرور کند.

۴ - صَالِحُ بْنُ عُقْبَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ ع يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُحِبُّ الْمُدَاعِبَ فِي الْجَمَاعَةِ بَلَا رَفْتٍ.

۴ - عبد الله بن محمد جعفی گوید: شنیدم حضرت باقر علیه السلام میفرمود: خدای عز و جل آن کس که میان جمعی شوخی و خوشمزگی کند دوستش دارد در صورتی که فحشی نباشد.

۵ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ كَلَيْبٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: ضَحِكُ الْمُؤْمِنِ تَبَسُّمٌ.

۵ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: خنده مؤمن تبسم است.

۶ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: كَثْرَةُ الضَّحِكِ تُمَيِّتُ الْقَلْبَ وَ قَالَ كَثْرَةُ الضَّحِكِ تَمِيثُ الدِّينَ كَمَا يَمِيثُ الْمَاءُ الْمِلْحَ.

۶ - و نیز فرمود علیه السلام: خنده بسیار دل را بمیراند. و فرمود: بسیار خندیدن دین را آب کند چنانچه آب نمک را.

۷ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِنَّ مِنَ الْجَهْلِ الضَّحِكَ مِنْ غَيْرِ عَجَبٍ قَالَ وَ كَانَ يَقُولُ لَا تُبْدِينَ عَنْ وَاضِحَةٍ وَ قَدْ عَمِلْتَ الْأَعْمَالَ الْفَاضِحَةَ وَ لَا يَأْمَنُ الْبَيَاتَ مَنْ عَمِلَ السَّيِّئَاتِ.

۷- و نیز فرمود علیه السلام خنده بی مورد از نادانی است. (سکونی راوی حدیث) گوید: و آن حضرت پیوسته میفرمود: خنده‌ای که دندانها آشکار شود مکن با اینکه کردارهای رسواکننده‌ای انجام داده‌ای، و آن کس که کارهای زشت کرده از بلاهای شبانه آسوده نیست.

توضیح

- این عبارت امام علیه السلام جنبه فنی دارد و روی مراعات سجع در بیان باین تعبیر فرموده، و مقصود این است که انسانی آلوده بگناهانی است (که هر یک از آنها اگر آشکار شود برای رسوائی او کافی است) با چنین وضعی خنده از ته دل که حاکی از آسودگی خاطر اوست برایش روا نیست.

۸- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبُخْتَرِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عِ إِيَّاكُمْ وَ الْمِرَاحَ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِمَاءِ الْوَجْهِ.

۸- حضرت صادق علیه السلام فرمود: مبادا مزاح کنید که آبرو را می برد.

۹- عَنْهُ عَنِ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عِ قَالَ: إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلًا فَلَا تُمَارِضْهُ وَ لَا تُمَارِهِ.

۹- و نیز فرمود علیه السلام: هر گاه مردی را دوست داری با او مزاح و ستیزه مکن.

۱۰- عَنْهُ عَنِ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ عَنِ الْحَلْبِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عِ قَالَ: الْقَهْقَهَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ.

۱۰- و نیز فرمود علیه السلام: قهقهه از شیطان است.

۱۱- حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدِ الْكِنْدِيِّ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِثْمِيِّ عَنِ عَنبَسَةَ الْعَابِدِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عِ يَقُولُ كَثْرَةُ الضَّحِكِ تَذْهَبُ بِمَاءِ الْوَجْهِ.

۱۱- عنبسه عابد گوید: شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود: خنده بسیار آبرو را میبرد.

۱۲- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْأَشْعَرِيِّ عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عِ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عِ إِيَّاكُمْ وَ الْمِرَاحَ فَإِنَّهُ يَجْرُ السَّخِيمَةَ وَ يُورِثُ الضَّغِينَةَ وَ هُوَ السَّبُّ الْأَصْغَرُ.

۱۲- و نیز فرمود علیه السلام امیر المؤمنین علیه السلام فرموده: مبادا شوخی کنید که کینه آورد و دشمنی بجای گذارد، و آن دشنام کوچک است.

۱۳- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ خَالِدِ بْنِ طَهْمَانَ عَنِ أَبِي جَعْفَرِ عِ قَالَ: إِذَا قَهَقْتُمْ فَقُلْ حِينَ تَفْرُغُ اللَّهُمَّ لَا تَمُقْتَنِي.

۱۳ - حضرت باقر علیه السلام فرمود: هر گاه فقهه زدی پس از فراغت از آن بگو: «اللهم لا تمقتنی» (یعنی بار خدایا مرا دشمن مدار).

۱۴ - مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ عِیْسَى عَنِ الْحَجَّالِ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ وَ عَلِيٍّ بْنِ عُقْبَةَ وَ ثَعْلَبَةَ رَفَعُوهُ إِلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ وَ أَبِي جَعْفَرٍ أَوْ أَحَدِهِمَا قَالَ: كَثْرَةُ الْمِزَاحِ تَذْهَبُ بِمَاءِ الْوَجْهِ وَ كَثْرَةُ الضَّحِكِ تَمْجُ الْإِيْمَانَ مَجًّا.

۱۴ - حضرت باقر و صادق یا یکی از آن دو علیهما السلام فرمودند: شوخی بسیار آبرو را ببرد و خنده بسیار ایمان را بیکسو پرتاب کند.

۱۵ - حُمَيْدُ بْنُ زِيَادٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ الْمِثْمِيِّ عَنْ عَنبَسَةَ الْعَائِدِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ الْمِزَاحُ السَّبَابُ الْأَصْغَرُ.

۱۵ - عنبسه عابد گوید: شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود: شوخی دشنام کوچک است.

۱۶ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِیْسَى عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: إِيَّاكُمْ وَ الْمِزَاحَ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِمَاءِ الْوَجْهِ وَ مَهَابَةَ الرَّجَالِ.

۱۶ - و نیز آن حضرت علیه السلام فرمود: از شوخی پرهیزید زیرا آبرو را بریزد و شکوه و بزرگی مردان را ببرد (مراد اینست که در مزاح حد اعتدال را نگهدارید و زیاده روی نکنید).

۱۷ - مُحَمَّدُ بْنُ یَحْیَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْبَرْقِيِّ عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع لَا تُمَارِ فَيَذْهَبَ بِهَاؤُوكَ وَ لَا تُمَارِخَ فَيُجْتَرَأَ عَلَيْكَ.

۱۷ - و نیز فرمود علیه السلام: ستیزه مکن که شخصیت تو را ببرد، و شوخی مکن که روی مردم بتو باز شود و بر تو دلیر شوند.

۱۸ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ السَّنْدِيِّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بَشِيرٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَا تُمَارِخَ فَيُجْتَرَأَ عَلَيْكَ.

۱۸ - و نیز فرمود علیه السلام: شوخی مکن تا بر تو دلیر شوند.

۱۹- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي خَلْفٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ ع أَنَّهُ قَالَ فِي وَصِيَّةٍ لَهُ لِبَعْضِ وُلْدِهِ أَوْ قَالَ قَالَ أَبِي لِبَعْضِ وُلْدِهِ إِبْرَاهِيمَ وَ الْمِزَاحَ فَإِنَّهُ يَذْهَبُ بِنُورِ إِيْمَانِكَ وَ يَسْتَخْفِ بِمُرُوءَتِكَ.

۱۹ حضرت ابو الحسن عليه السلام بيکی از فرزندان سفارش کرد- یا فرمود: پدرم بيکی از فرزندانش چنین فرمود:- از شوخی بپرهیز که آن نور ایمان ترا ببرد، و مردانگی را سبک کند.

۲۰- عَنْهُ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ عَنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَهْزَمٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ ع قَالَ: كَانَ يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاعَ يَبْكِي وَ لَا يَضْحَكُ وَ كَانَ عَيْسَى ابْنُ مَرْيَمَ ع يَضْحَكُ وَ يَبْكِي وَ كَانَ الَّذِي يَصْنَعُ عَيْسَى ع أَفْضَلَ مِنَ الَّذِي كَانَ يَصْنَعُ يَحْيَى ع.

۲۰ - حضرت کاظم عليه السلام فرمود: يحيى بن زكريا عليه السلام اين گونه بود که گریه میکرد

بَابُ حَقِّ الْجَوَارِ

باب حق همسایگی

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنِ عَلِيِّ بْنِ مَهْزِيَّارَ عَنِ عَلِيِّ بْنِ فَضَّالٍ عَنِ فَضَّالَةَ بْنِ أَيُّوبَ جَمِيعاً عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ عَمْرٍو بْنِ عِكْرِمَةَ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع فَقُلْتُ لَهُ لِي جَارٌ يُؤْذِنِي فَقَالَ ارْحَمَهُ فَقُلْتُ لِمَا رَحِمَهُ اللَّهُ فَصَرَفَ وَجْهَهُ عَنِّي قَالَ فَكَرِهْتُ أَنْ أَدْعُهُ فَقُلْتُ يَفْعَلُ بِي كَذَا وَ يَفْعَلُ بِي وَ يُؤْذِنِي فَقَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ كَاشَفْتَهُ انْتَصَفْتَ مِنْهُ فَقُلْتُ بَلَى أَرَبِي عَلَيْهِ فَقَالَ إِنْ ذَا مِمَّنْ يَحْسُدُ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَإِذَا رَأَى نِعْمَةً عَلَى أَحَدٍ فَكَانَ لَهُ أَهْلٌ جَعَلَ بَلَاءَهُ عَلَيْهِمْ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ أَهْلٌ جَعَلَهُ عَلَى خَادِمِهِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ خَادِمٌ أَسْهَرَ لَيْلَهُ وَ أَغَاطَ نَهَارَهُ إِنْ رَسُولَ اللَّهِ ص آتَاهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ إِنِّي اشْتَرَيْتُ دَاراً فِي بَنِي فُلَانٍ وَ إِنْ أَقْرَبَ جِيرَانِي مِنِّي جَوَاراً مِنْ لِي أَرْجُو خَيْرَهُ وَ لَا آمَنُ شَرَّهُ قَالَ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ص - عَلِيّاً ع وَ سَلْمَانَ وَ أَبَا ذَرٍّ وَ نَسِيْتَ آخَرَ وَ أَظُنُّهُ الْمِقْدَادَ أَنْ يُنَادُوا فِي الْمَسْجِدِ بِأَعْلَى أَصْوَاتِهِمْ بِأَنَّهُ لَا إِيْمَانَ لِمَنْ لَمْ يَأْمَنْ جَارُهُ بَوَائِقَهُ فَنَادُوا بِهَا ثَلَاثاً ثُمَّ أَوْمَأَ بِيَدِهِ إِلَى كُلِّ أَرْبَعِينَ دَاراً مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ.

۱- عمرو بن عكرمه گوید: وارد شدم بر حضرت صادق عليه السلام و بان حضرت عرضکردم:

همسایه‌ای دارم که مرا بیازارد؟ فرمود: تو با او خوشرفتاری کن، من گفتم: خدایش رحم نکند! پس آن حضرت روی از من بگردانید، گوید: من نخواستم با آن وضع از حضرت جدا شوم از این رو عرض کردم:

با من چنین و چنان میکند و مرا آزار میدهد! فرمود: گمان میکنی که اگر با او آشکارا دشمنی کنی (و تو نیز مانند او در صدد آزارش برآئی) میتوانی از او انتقام بکشی؛ (و شر او را از خود دور کنی؟)

و محتمل است مقصود این باشد: که اگر آشکارا با او دشمنی کنی آیا در مقام مخاصمه می‌توانی ستم و آزار او را بر خودت ثابت کنی بطوری که از تو بپذیرد؟ عرض کردم: آری من بر او می‌چربم، فرمود:

این همسایه تو از کسانی است که بمردم رشک برد از آنچه خداوند بآنها داده و تفضل کرده، پس چون نعمتی برای کسی دید، اگر اهل و عیالی داشته باشد بآنها تعرض کند و (از ناراحتی که ناشی از حسدی است که در درون اوست) آنها را بیازارد، و اگر خاندانی ندارد (که آنها را آزار کند) بخدمتکارش می‌پیچد، و اگر خدمتکار نداشته باشد شبها را به بیداری بسر برد و روزها را بخشم بگذراند، همانا مردی از انصار خدمت رسول خدا (ص) آمده عرض کرد: من خانه‌ای در فلان قبیله خریداری کرده‌ام، و نزدیکترین همسایه من در آن خانه کسی است که خیری از او بمن نرسد و از شرش آسوده نیستم؟ پس رسول خدا صلی الله علیه و آله بعلی علیه السلام و بسلمان و ابا ذر- (راوی گوید): دیگری را هم فرمود که من فراموش کردم و گمان دارم که مقدار بود- دستور داد که با بلندترین آوازشان در مسجد فریاد زنند که:

هر که همسایه‌اش از آزار او آسوده نباشد ایمان ندارد، پس آنها سه بار آن را گفتند، سپس با دست اشاره کرد که تا چهل خانه است از برابر و پشت سر و طرف راست و سمت چپ (یعنی تا چهل خانه از چهار طرف همسایه هستند).

۲ - مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ عِيسَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ طَلْحَةَ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَرَأْتُ فِي كِتَابِ عَلِيٍّ عَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَدَّقَ بَيْنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ وَمَنْ لَحِقَ بِهِمْ مِنْ أَهْلِ يَثْرِبَ أَنَّ الْجَارَ كَالنَّفْسِ غَيْرَ مُضَارٍّ وَلَا آثِمٍ وَحُرْمَةُ الْجَارِ عَلَى الْجَارِ كَحُرْمَةِ أُمِّهِ الْحَدِيثُ مُخْتَصَرٌ.

۲ - حضرت صادق از پدرش علیهما السلام حدیث کند که فرمود: من در کتاب علی علیه السلام خواندم: که رسول خدا (ص) نامه‌ای میان مهاجر و انصار و دیگران از مردم مدینه که با آنان پیوند داشتند نوشت (و همه امضاء

کردند) که: همسایه مانند خود انسان است که نه زیان باو رسد و نه گناهکار شود و (دیگر اینکه) احترام همسایه مانند احترام مادر است. و این مختصر حدیث است.

شرح

- اینکه فرمود: نه زیان باو رسد نه گناهکار شود شاید مقصود این باشد که همچنان که مرد بخودش زیان نرساند و خویشتن در گناه نیفکند، یا خود را گناهکار نشمارد نسبت به همسایه هم باید چنین باشد. (از فیض - ره -).

۳ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مَهْرَانَ عَنْ إِبرَاهِيمَ بْنِ أَبِي رَجَاءٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حُسْنُ الْجَوَارِ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ.

۳ - حضرت صادق علیه السلام فرمود: خوش همسایگی (و خوشرفتاری با همسایه) روزی را زیاد کند.

۴ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ عَمِّهِ يَعْقُوبَ بْنِ سَالِمٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنِ الْكَاهِلِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ إِنَّ يَعْقُوبَ ع لَمَّا ذَهَبَ مِنْهُ بِنْيَامِينَ نَادَى يَا رَبُّ أَمَا تَرَحَّمْنِي أَذْهَبْتَ عَيْنِيَّ وَأَذْهَبْتَ ابْنِيَّ فَأَوْحَى اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَوْ أُمَّتُهُمَا لِأَحْيَيْتُهُمَا لَكَ حَتَّى أَجْمَعَ بَيْنَكَ وَبَيْنَهُمَا وَلَكِنْ تَذَكُرُ الشَّاةَ الَّتِي ذَبَحْتَهَا وَشَوَّبْتَهَا وَأَكَلْتَ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ إِلَى جَانِبِكَ صَائِمٌ لَمْ تُنَلِّهِ مِنْهَا شَيْئاً.

۴ - کاهلی گوید شنیدم حضرت صادق علیه السلام میفرمود: که چون بنیامین از دست یعقوب رفت عرضکرد: بار پروردگارا بمن رحم نمیکنی؟ چشمم را که گرفتی و فرزندم را که بردی؟ پس خدای تبارک و تعالی باو وحی کرد: که اگر من آن دو را (یعنی یوسف و بنیامین را) میرانده باشم برایت زنده‌شان میکنم ولی آیا بیاد داری آن گوسفندی که سر بریدی و بریان کردی و خوردی و فلان و فلان در همسایگی تو روزه بودند و چیزی از آن بآنها ندادی؟.

۵ - وَ فِي رِوَايَةِ أُخْرَى قَالَ: فَكَانَ بَعْدَ ذَلِكَ يَعْقُوبُ ع يُنَادِي مُنَادِيَهُ كُلَّ غَدَاةٍ مِنْ مَنْزِلِهِ عَلَى فَرَسَخٍ أَلَا مَنْ أَرَادَ الْغَدَاءَ فَلْيَأْتِ إِلَى يَعْقُوبَ وَ إِذَا أَمْسَى نَادَى أَلَا مَنْ أَرَادَ الْعِشَاءَ فَلْيَأْتِ إِلَى يَعْقُوبَ.

۵- و در روایت دیگری است که یعقوب علیه السلام پس از آن (وحی) همیشه از منزلش در هر چاشتگاه تا سر یک فرسنگی جار میزدند: که هر کس چاشت خواهد بخانه یعقوب آید و در شامگاه هم جار میزدند: که هر کس شام خواهد نزد یعقوب آید.

٦ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: جَاءَتْ فَاطِمَةُ ع تَشْكُو إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ص بَعْضَ أَمْرٍهَا فَأَعْطَاهَا - رَسُولُ اللَّهِ ص كُرْسِيَةً^٤ وَقَالَ تَعَلَّمِي مَا فِيهَا فَإِذَا فِيهَا مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِي جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُقِلْ خَيْرًا أَوْ لَيْسَكُت.

٦- حضرت صادق علیه السلام فرمود: فاطمه علیها السلام برای شکایت از پاره‌ای پیش آمده‌ها نزد رسول خدا (ص) آمد، پس رسول خدا (ص) جزوه‌ای باو داد و فرمود: آنچه در آنست بیاموز، و (این کلمات) در آن بود: هر کس ایمان بخدا و روز بازپسین دارد مهمان خود را گرمی دارد، و هر کس ایمان بخدا و روز جزا دارد خوب بگوید یا خموشی گیرد.

٧ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَعْدَانَ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع حُسْنُ الْجَوَارِ زِيَادَةٌ فِي الْأَعْمَارِ وَ عِمَارَةُ الدِّيَارِ.

٧- ابو مسعود گوید: حضرت صادق علیه السلام بمن فرمود: خوش همسایگی در عمرها بیفزاید و خانه‌ها را آباد کند.

٨ - عَنْهُ عَنِ النَّهْيكِيِّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ الْحَكَمِ الْخِطَّابِ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع حُسْنُ الْجَوَارِ يَغْمُرُ الدِّيَارَ وَ يَزِيدُ فِي الْأَعْمَارِ.

٨- (مانند حدیث (٧) است).

٩ - عَنْهُ عَنِ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ صَالِحِ بْنِ حَمْزَةَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ع عَنْ عَبْدِ صَالِحِ ع قَالَ قَالَ: لَيْسَ حُسْنُ الْجَوَارِ كَفَّ الْأَذَى وَ لَكِنَّ حُسْنَ الْجَوَارِ صَبْرُكَ عَلَى الْأَذَى.

٩- حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام فرمود: خوش همسایگی تنها باین نیست که از آزار همسایه خودداری کنی بلکه بر آزار او نیز شکیبائی کنی.

١٠ - أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْكُوفِيِّ عَنْ عُبَيْسِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص حُسْنُ الْجَوَارِ يَغْمُرُ الدِّيَارَ وَ يُنْسِي فِي الْأَعْمَارِ.

^٤ (١) الكرسية: مصغر الكراسية و هي الجزء من الصحيفة. و في بعض النسخ [كرية] أي لوحا.

۱۰- رسول خدا (ص) فرمود: خوش همسایگی خانه‌ها را آباد سازد و أجل را بتأخیر اندازد (کنایه از درازی عمر است).

۱۱ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَفْصِ بْنِ أَبِي الرَّبِيعِ الشَّامِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ وَ الْبَيْتُ غَاصُّ بِأَهْلِهِ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُحْسِنْ مُجَاوَرَةَ مَنْ جَاوَرَهُ

۱۱- ابو الربیع شامی گوید: حضرت صادق علیه السلام- در حالی که خانه یر از جمعیت بود- فرمود: که بدانید از ما نیست کسی که با همسایه‌اش خوشرفتاری نکند.

۱۲ - عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَضِيلِ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ الْمُؤْمِنُ مَنْ آمَنَ جَارُهُ بِوَأْتَقَهُ قُلْتُ وَ مَا بِوَأْتَقُهُ قَالَ ظَلَمَهُ وَ غَشَمَهُ .

۱۲- ابو حمزه گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام که میفرمود: مؤمن کسی است که همسایه‌اش از بوائق او آسوده باشد، من عرض کردم: بوائق او چیست؟ فرمود: ستم و آزار او.

۱۳- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ حَنَانَ بْنِ سَدِيرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ ع قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ص فَشَكَاَ إِلَيْهِ أَدَى مِنْ جَارِهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ص اصْبِرْ ثُمَّ أَتَاهُ ثَانِيَةً فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ص اصْبِرْ ثُمَّ عَادَ إِلَيْهِ فَشَكَاهُ ثَالِثَةً فَقَالَ النَّبِيُّ ص لِلرَّجُلِ الَّذِي شَكَاَ إِذَا كَانَ عِنْدَ رَوَاحِ النَّاسِ إِلَى الْجُمُعَةِ فَأَخْرِجْ مَتَاعَكَ إِلَى الطَّرِيقِ حَتَّى يَرَاهُ مَنْ يَرُوحُ إِلَى الْجُمُعَةِ فَإِذَا سَأَلُوكَ فَأَخْبِرْهُمْ قَالَ فَفَعَلَ فَاتَاهُ جَارُهُ الْمُؤَذِي لَهُ فَقَالَ لَهُ رُدَّ مَتَاعَكَ فَلَكَ اللَّهُ عَلَى أَنْ لَا أَعُودَ.

۱۳- حضرت باقر علیه السلام فرمود: مردی نزد پیغمبر (ص) آمد و از آزار همسایه‌اش باو شکایت کرد، رسول خدا (ص) باو فرمود: صبر کن، سپس بار دوم خدمتش آمد (و شکایت کرد) پیغمبر (ص) باو فرمود: صبر کن، سپس بار سوم آمد و باز شکایت کرد، حضرت باو فرمود: چون روز جمعه شود آنگاه که مردم برای نماز جمعه میروند اثاثیه خانه‌ات را سر کوچه و راه مردم بیار تا هر که بنماز جمعه می‌رود ببیند، و چون از تو پرسند (که برای چه این کار را کرده‌ای) جریان را بآنها بگو، فرمود: آن مرد این کار را کرد، پس آن همسایه که آزارش میداد پیش او آمد و گفت: اثاثیه‌ات را بخانه باز گردان من با خدا عهد میکنم که دیگر ترا آزار نکنم.

۱۴ - عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْبَجَلِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ الْوَصَّافِيِّ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَا آمَنَ بِي مِنْ بَاتٍ شَبَعَانَ وَ جَارُهُ جَائِعٌ قَالَ وَ مَا مِنْ أَهْلِ قَرْبَةٍ يَبِيتُ وَ فِيهِمْ جَائِعٌ يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.

۱۴- و نیز فرمود علیه السلام: که رسول خدا (ص) فرموده: بمن ایمان ندارد کسی که سیر بخوابد و همسایه‌اش گرسنه باشد، و فرمود: اهل یک آبادی که شب را بگذرانند و در ایشان گرسنه‌ای باشد روز قیامت خداوند بآنها نظر رحمت نیفکند.

۱۵ - عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنْ أَبِي جَمِيلَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: مِنْ الْقَوَاصِمِ الْفَوَاقِرِ الَّتِي تَقْصِمُ الظَّهْرَ جَارُ السَّوِّءِ إِنْ رَأَى حَسَنَةً أَخْفَاهَا وَ إِنْ رَأَى سَيِّئَةً أَفْشَاهَا.

۱۵- و نیز فرمود علیه السلام از بلاهای کمر شکن که پشت انسان را خم کند همسایه بد است، اگر خوشرفتاری و کار نیکی ببیند پنهان کند و اگر بدی از انسان ببیند فاش کند.

۱۶ - عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ جَارِ السَّوِّءِ فِي دَارِ إِقَامَةٍ تَرَكَ عَيْنَاهُ وَ يَرْعَاكَ قَلْبُهُ إِنْ رَأَى بِخَيْرٍ سَاءَهُ وَ إِنْ رَأَى بِشَرٍّ سَرَّهُ.

۱۶- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: بخدا پناه میبرم از همسایه بد برای خانه‌ای که اقامتگاه است، چشمانش تو را ببیند و دلش بتو توجه دارد اگر خوشی در تو ببیند بدش آید، و اگر تو را در بدی ببیند خوشش آید.

بَابُ حَدِّ الْجَوَارِ

باب حد همسایگی

۱ - عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ عِكْرِمَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص كُلُّ أَرْبَعِينَ دَارًا جِيرَانٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: هر چهل خانه همسایه باشند، از برابر و از پشت سر و از راست و چپ (یعنی از چهار طرف تا چهل خانه همسایه هستند).

۲ - وَ عَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَ الْجَوَارِ أَرْبَعُونَ دَارًا مِنْ كُلِّ جَانِبٍ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ وَعَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ.

۲- (مانند حدیث (۱) است از امام باقر علیه السلام).

بَابُ حُسْنِ الصَّحَابَةِ وَ حَقِّ الصَّاحِبِ فِي السَّفَرِ

باب خوش رفاقتی و حق رفیق در سفر

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ عَمَّارِ بْنِ مَرْوَانَ قَالَ أَوْصَانِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ: أَوْصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ آدَاءِ الْأَمَانَةِ وَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ حُسْنِ الصَّحَابَةِ لِمَنْ صَحِبْتَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ.

۱- عمار بن مروان گوید: حضرت صادق علیه السلام بمن سفارش کرد و فرمود: تو را سفارش میکنم پرهیزکاری از خدا و پرداختن امانت و راستگویی و خوش رفاقتی با هر که رفاقت کنی. و لا قوة الا بالله.

۲- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِيرِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ: مَنْ خَالَطَتْ فَإِنْ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَكُونَ يَدَكَ الْعُلْيَا عَلَيْهِ فَافْعَلْ.

۲- حضرت باقر علیه السلام فرمود: با کسی که آمیزش کنی اگر بتوانی دست خیرت را بر سر او نهی (و باو سود رسانی و نیکی کنی) بکن.

۳- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مَا اصْطَحَبَ اثْنَانِ إِلَّا كَانَ أَحَدُهُمَا أَجْرًا وَ أَحَبُّهُمَا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْفَقَهُمَا بِصَاحِبِهِ.

۳- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: هیچ دو نفری با هم رفاقت نکنند جز اینکه هر یک که با رفیق خود بهتر رفاقت کند پاداشش بزرگتر و پیش خدای عز و جل محبوبتر است.

۴- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص حَقُّ الْمُسَافِرِ أَنْ يُقِيمَ عَلَيْهِ أَصْحَابُهُ إِذَا مَرِضَ ثَلَاثًا.

۴- و نیز حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: حق مسافر این است که چون بیمار شد رفقای هم سفرش تا سه روز بخاطر او توقف کنند.

۵- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَ صَاحِبَ رَجُلًا ذَمِيًّا فَقَالَ لَهُ الذَّمِّيُّ أَيْنَ تُرِيدُ يَا عَبْدَ اللَّهِ فَقَالَ أُرِيدُ الْكُوفَةَ فَلَمَّا عَدَلَ الطَّرِيقَ بِالذَّمِّيِّ عَدَلَ مَعَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَ فَقَالَ لَهُ الذَّمِّيُّ أَلَسْتَ زَعَمْتَ أَنَّكَ تُرِيدُ الْكُوفَةَ فَقَالَ لَهُ بَلَى فَقَالَ لَهُ الذَّمِّيُّ فَقَدْ تَرَكْتَ الطَّرِيقَ فَقَالَ لَهُ قَدْ عَلِمْتُ قَالَ فَلِمَ عَدَلْتَ مَعِيَ وَ قَدْ عَلِمْتَ ذَلِكَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ عَ هَذَا مِنْ تَمَامِ حُسْنِ الصُّحْبَةِ أَنْ يُشَيِّعَ الرَّجُلُ صَاحِبَهُ هُنَيْئَةً إِذَا فَارَقَهُ وَ كَذَلِكَ أَمَرْنَا نَبِيَّنَا صَ فَقَالَ لَهُ الذَّمِّيُّ هَكَذَا قَالَ قَالَ نَعَمْ قَالَ الذَّمِّيُّ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَبِعَهُ مِنْ تَبَعِهِ لِأَفْعَالِهِ الْكَرِيمَةِ فَأَنَا أُشْهِدُكَ أَنِّي عَلَى دِينِكَ وَ رَجَعُ الذَّمِّيُّ مَعَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَ فَلَمَّا عَرَفَهُ أَسْلَمَ.

۵- و نیز آن حضرت علیه السلام از پدراناش علیهم السلام حدیث کند که امیر المؤمنین علیه السلام با یک نفر کافر ذمی (که در پناه اسلام است) همراه شد، آن مرد ذمی بآن حضرت گفت: ای بنده خدا میخواهی بکجا بروی؟ فرمود: میخواهم بکوفه بروم، (پس سر دو راهی رسیدند و مرد ذمی بجای دیگری میرفت) چون راه ذمی گشت، امیر المؤمنین علیه السلام نیز همراه او بآن راه گشت، مرد ذمی گفت: مگر نمیخواستی که بکوفه بروی؟ فرمود: چرا، ذمی گفت: راه کوفه را رها کردی، فرمود: میدانم، گفت: پس چرا با اینکه میدانی براه من گشتی؟ امیر المؤمنین علیه السلام فرمود: این از بیبایان رساندن خوش رفاقتی است که مرد رفیق راهش را در هنگام جدائی چند گامی بدرقه کند، و این گونه پیغمبر ما (ص) بما دستور داده است، ذمی گفت این گونه دستور داده؟ فرمود: آری، ذمی گفت: پس بطور مسلم هر که پیرویش کرده بخاطر همین کردارهای بزرگوارانه او بوده، و من تو را گواه میگیرم که پیرو دین تو و بر کیش شمایم و مرد ذمی با امیر المؤمنین علیه السلام برگشت و همین که او را شناخت مسلمان شد.

بَابُ التَّكَاتُبِ

باب نامه نوشتن به همدیگر

۱- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ: التَّوَاصُلُ بَيْنَ الْأَخْوَانِ فِي الْحَضَرِ التَّزَاوُرُ وَ فِي السَّفَرِ التَّكَاتُبُ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: پیوند میان برادران (دینی) آنگاه که پیش هم هستند دیدار همدیگر است، و در مسافرت نامه نوشتن بیکدیگر.

۲- ابْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: رَدُّ جَوَابِ الْكِتَابِ وَاجِبٌ كَوَجُوبِ رَدِّ السَّلَامِ وَالْبَادِي بِالسَّلَامِ أَوْلَى بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ.

۲- و نیز فرمود علیه السلام: جواب نامه دادن واجب است مانند جواب سلام دادن، و آن کس که آغاز بسلام کند بخدا و رسولش نزدیکتر است.

بَابُ النَّوَادِرِ

باب نوادر

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ص يَقْسِمُ لِحِطَّاتِهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ فَيَنْظُرُ إِلَى ذَا وَ يَنْظُرُ إِلَى ذَا بِالسَّوِيَّةِ قَالَ وَ لَمْ يَبْسُطْ رَسُولُ اللَّهِ ص رِجْلَيْهِ بَيْنَ أَصْحَابِهِ قَطُّ وَ إِنْ كَانَ لِيُصَافِحُهُ الرَّجُلُ فَمَا يَتْرُكُ رَسُولُ اللَّهِ ص يَدَهُ مِنْ يَدِهِ حَتَّى يَكُونَ هُوَ التَّارِكُ فَلَمَّا فَطَنُوا لِذَلِكَ كَانَ الرَّجُلُ إِذَا صَافَحَهُ قَالَ بِيَدِهِ فَنَزَعَهَا مِنْ يَدِهِ.

۱- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) نگاه کردنش را میان اصحاب تقسیم میکرد پس باین و آن برابر نگاه میکرد، و هرگز پاهایش را رسول خدا (ص) پیش اصحاب دراز نمیکرد، و اگر مردی بآن حضرت دست میداد رسول خدا (ص) دستش را رها نمیکرد تا او را رها کند، چون این مطلب را دانستند مردی که با او دست میداد زود دستش را میکشید.

۲- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَادٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ ع قَالَ: إِذَا كَانَ الرَّجُلُ حَاضِرًا فَكَنَّهُ وَ إِذَا كَانَ غَائِبًا فَسَمَّهُ.

۲- حضرت ابو الحسن علیه السلام فرمود: در حضور مرد کنیه‌اش را بگوئید، و در غیابش نام او را ببرید.

- کنیه آنست که اولش «اب» و یا «ابن» مانند ابو جعفر و ابن رسول الله.

۳- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ فَلْيَسْأَلْهُ عَنْ اسْمِهِ وَاسْمِ أَبِيهِ وَاسْمِ قَبِيلَتِهِ وَعَشِيرَتِهِ فَإِنَّ مِنْ حَقِّهِ الْوَاجِبِ وَصِدْقِ الْإِخَاءِ أَنْ يَسْأَلَهُ عَنْ ذَلِكَ وَإِلَّا فَإِنَّهَا مَعْرِفَةٌ حُمُقٌ.

۳- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: هر گاه یکی از شماها برادر مسلمانش را دوست دارد از او نام خودش و نام پدر و نام تیره و فامیلش را بپرسد، زیرا که از جمله حقوق واجب و صدق و صفای در دوستی اینست که از او اینها را بپرسد، و گر نه این شناسائی احمقانه است.

۴- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ يَزِيدَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ قُدَامَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص يَوْمًا لَجَلَسَائِهِ تَدْرُونَ مَا الْعَجْزُ قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ فَقَالَ الْعَجْزُ ثَلَاثَةٌ أَنْ يَبْدُرَ أَحَدُكُمْ بِطَعَامٍ يَصْنَعُهُ لِصَاحِبِهِ فَيُخْلِفُهُ وَ لَا يَأْتِيهِ وَ الثَّانِيَةُ أَنْ يَصْحَبَ الرَّجُلُ مِنْكُمْ الرَّجُلَ أَوْ يُجَالِسَهُ يُحِبُّ أَنْ يَعْلَمَ مَنْ هُوَ وَ مِنْ أَيْنَ هُوَ فَيَفَارِقَهُ قَبْلَ أَنْ يَعْلَمَ ذَلِكَ وَ الثَّلَاثَةُ أَمْرُ النِّسَاءِ يَدْنُو أَحَدُكُمْ مِنْ أَهْلِهِ فَيَقْضِي حَاجَتَهُ وَ هِيَ لَمْ تَقْضِ حَاجَتَهَا فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنُ الْعَاصِ فَكَيْفَ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ يَتَحَوَّشُ وَ يَمَكْتُ حَتَّى يَأْتِيَ ذَلِكَ مِنْهُمَا جَمِيعًا قَالَ وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إِنَّ مِنْ أَعْجَزِ الْعَجْزِ رَجُلًا لَقِيَ رَجُلًا فَأَعْجَبَهُ نَحْوُهُ فَلَمْ يَسْأَلْهُ عَنْ اسْمِهِ وَ نَسَبِهِ وَ مَوْضِعِهِ.

۴- حضرت زین العابدین علیه السلام از رسول خدا (ص) حدیث کند که روزی به همنشینهای خود فرمود: آیا میدانید که ناتوانی چیست؟ عرض کردند: خدا و رسولش داناترند، فرمود: ناتوانی سه چیز است: یکی اینکه کسی اقدام کند و خوراکی برای رفیقش آماده کند و آن رفیق خلف وعده کند و برای صرف آن خوراک پیش او نیاید، دوم اینکه کسی از شما با دیگری رفاقت کند یا همنشین شود و دوست دارد بداند که او کیست و از کجا است و پیش از اینکه دانای بآن گردد از او جدا شود، سوم در باره کار زنها است، که یکی از شما بزن خود نزدیک شود و کام خود را بگیرد (و از آن زن لذت برد) با اینکه آن زن کامش را نگرفته، عبد الله پسر عمرو عاص عرض کرد: ای رسول خدا آن چگونه است؟ فرمود خودداری و درنگ کند تا از هر دو انزال شود.

فرمود: و در حدیث دیگری است که رسول خدا (ص) فرموده: ناتوانترین ناتوانها مردی است که بمردی دیگر برخورد کند و از رفتار او خوشش آید، و از نام و نسب و جای او نپرسد.

۵- وَ عَنْهُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى ع يَقُولُ لَا تُذْهِبِ الْحِشْمَةَ بَيْنَكَ وَ بَيْنَ أَخِيكَ
أَبْقِ مِنْهَا فَإِنَّ ذَهَابَهَا ذَهَابُ الْحَيَاءِ.

۵-سماعة گوید: از حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام شنیدم که میفرمود: پرده شرم و حیای میان خود و برادرت را
برمدار، و از آن باقی گذار، زیرا از میان بردن و برداشتن آن، برداشتن حیاء است.

۶- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَاصِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ قَالَ أَبُو
عَبْدِ اللَّهِ ع لَا تَتَّقُ بِأَخِيكَ كُلَّ التَّقَةِ فَإِنَّ صَرْعَةَ الْإِسْتِرْسَالِ لَنْ تُسْتَقَالَ .

۶-حضرت صادق علیه السلام فرمود: یکسره ببرداری اعتماد مکن (و از همه جهت باو و ثوق نداشته باش بلکه احتیاط
کن) زیرا بزمین خوردن از راه بی بندوباری جبران پذیر نیست.

۷- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ مُعَلَّى بْنِ خُنَيْسٍ وَ عُثْمَانَ بْنِ سُلَيْمَانَ النَّخَّاسِ عَنْ
مُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ وَ يُونُسَ بْنِ ظَبْيَانَ قَالَا قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع اخْتَبِرُوا إِخْوَانَكُمْ بِخَصْلَتَيْنِ فَإِنْ كَانَتَا فِيهِمْ وَ إِلَّا فَاغْزُبْ ثُمَّ اغْزُبْ ثُمَّ
اغْزُبْ مُحَافَظَةً عَلَى الصَّلَوَاتِ فِي مَوَاقِفِهَا وَ الْبِرَّ بِالْإِخْوَانِ فِي الْعُسْرِ وَ الْيُسْرِ.

۷-مفضل بن عمر و یونس بن ظبیان گویند: حضرت صادق علیه السلام فرمود: برادران خود را با دو خصلت آزمایش
کنید پس اگر آن دو خصلت در آنها بود خوب است، و گر نه دور شوید، دور شوید، دور شوید: مواظبت او بر نمازهایش در
اوقات آن، نیکی به برادران در سختی و گشایش.

بَابُ

بَابُ

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يُحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع لَا
تَدْعُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - وَ إِنْ كَانَ بَعْدَهُ شِعْرٌ.

۱-حضرت صادق علیه السلام فرمود:بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ را وامگذار اگر چه پس از آن شعری باشد

۲- عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ السَّلَامِ عَنْ سَيْفِ بْنِ هَارُونَ مَوْلَى آلِ جَعْدَةَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَ اَكْتُبْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - مِنْ أَجْوَدِ كِتَابِكَ وَ لَا تَمُدَّ الْبَاءَ حَتَّى تَرْفَعَ السَّيْنَ .

۲- و نیز فرمود علیه السلام: بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ را با بهترین خط خود بنویس (و در هنگام نوشتن آن) باء را نکش تا سین را بلند کنی.

شرح

- فیض علیه الرحمه گوید: یعنی باء را بمیم نرسان پیش از اینکه سین را دندان بدهی چنانچه در حدیث امیر المؤمنین علیه السلام بدان تصریح شده، و مجلسی (ره) گوید: فاضل استرآبادی گفته است:

ممکن است این دستور اختصاص بخط کوفی داشته باشد.

۳- عَنْهُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ السَّرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَ قَالَ قَالَ: لَا تَكْتُبْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - لِفُلَانٍ وَ لَا بَأْسَ أَنْ تَكْتُبَ عَلَى ظَهْرِ الْكِتَابِ لِفُلَانٍ.

۳- حضرت صادق علیه السلام فرمود: در نامه ننویس:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(این نامه ایست) از فلان کس ... و باکی نیست که در پشت نامه بنویسی از فلان کس.

شرح

- گویا مقصود اینست که شخصی که نامه می نویسد نام خود را در خود نامه ننویسد و در پشت نامه بنویسد و اما کسی که برایش نامه می نویسد باکی نیست که نامش را در خود نامه بنویسد.

۴- عَنْهُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ النَّضْرِ بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ السَّرِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَا تَكْتُبْ دَاخِلَ الْكِتَابِ لِأَبِي فُلَانٍ وَ اَكْتُبْ إِلَى أَبِي فُلَانٍ وَ اَكْتُبْ عَلَى الْعُنْوَانِ لِأَبِي فُلَانٍ.

۴- و نیز فرمود علیه السلام: در درون نامه ننویس (این نامه ایست) از اَبی فلان و بنویس (این نامه ایست) به اَبی فلان، و بر عنوان نامه بنویس از اَبی فلان.

توضیح- این خبر هم از نظر معنی مانند حدیث (۳) است.

۵- عَنْهُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع عَنِ الرَّجُلِ يَبْدَأُ بِالرَّجُلِ فِي الْكِتَابِ قَالَ لَا بَأْسَ بِهِ ذَلِكَ مِنَ الْفَضْلِ يَبْدَأُ الرَّجُلُ بِأَخِيهِ يُكْرِمُهُ.

۵- سماعه گوید: از حضرت صادق علیه السلام از اینکه مردی نام مرد دیگری را (که برایش نامه می نویسد، یا مرد دیگری که نامش را بخاطر کاری ذکر میکند و ظاهر همان معنای اول است) در نامه پیش میاندازد؟ فرمود: باکی نیست این فضل و احسانی است، نامش را پیش میاندازد و بدین وسیله او را اکرام کند (و گرامی شمرد).

۶- عَنْهُ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ أَبَانَ بْنِ الْأَحْمَرِ عَنْ حَدِيدِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ: لَا بَأْسَ بِأَنْ يَبْدَأَ الرَّجُلُ بِاسْمِ صَاحِبِهِ فِي الصَّحِيفَةِ قَبْلَ اسْمِهِ.

۶- و نیز فرمود علیه السلام: باکی نیست که مردی در نامه نام رفیقش را پیش از نام خود بنویسد.

۷- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُرَازِمِ بْنِ حَكِيمٍ قَالَ: أَمَرَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع بِكِتَابٍ فِي حَاجَةٍ فَكُتِبَ ثُمَّ عُرِضَ عَلَيْهِ وَ لَمْ يَكُنْ فِيهِ اسْتِثْنَاءٌ فَقَالَ كَيْفَ رَجَوْتُمْ أَنْ يَتِمَّ هَذَا وَ لَيْسَ فِيهِ اسْتِثْنَاءٌ أَنْظَرُوا كُلَّ مَوْضِعٍ لَا يَكُونُ فِيهِ اسْتِثْنَاءٌ فَاسْتَثْنُوا فِيهِ.

۷- مرازم بن حکیم گوید: حضرت صادق علیه السلام دستور فرمود برای کاری نامه ای بنویسند، پس آن نامه نوشته شد و بنظر آن حضرت رساندند و در آن نامه

«ان شاء الله»

نوشته بودند، فرمود: چگونه امید دارید که این کار بی پایان برسد (و انجام شود) با اینکه

«ان شاء الله»

در آن نیست؟ بنگرید هر کجا که

«ان شاء الله»

ندارد در آن بنویسید.

۸- عَنْهُ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي نَصْرِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَاعِ أَنَّهُ كَانَ يُتْرَبُ الْكِتَابَ وَقَالَ لَا بَأْسَ بِهِ .

۸- احمد بن محمد بن ابی نصر گوید: حضرت رضا علیه السلام نامه را (برای خشک شدن مرکبش) خاک بر آن میریخت.

و میفرمود: عیب ندارد.

۹- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَطِيَّةَ أَنَّهُ رَأَى كُنْبًا لِأَبِي الْحَسَنِ عِ مِثْرَبَةً.

۹- علی بن عطیه نامه‌هایی از حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام دید که روی آنها خاک افشاندند بودند.

بَابُ النَّهْيِ عَنِ إِحْرَاقِ الْقَرَّاطِيسِ الْمَكْتُوبَةِ

باب نهی از سوزاندن کاغذهای نوشته

۱- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحَكَمِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُنْبَةَ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ ع قَالَ: سَأَلْتُهُ عَنِ الْقَرَّاطِيسِ تَجْتَمِعُ هَلْ تُحْرَقُ بِالنَّارِ وَفِيهَا شَيْءٌ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ قَالَ لَا تُغْسَلُ بِالْمَاءِ أَوْلًا قَبْلُ.

۱- عبد الملک بن عنبه گوید: از حضرت ابی الحسن علیه السلام پرسیدم از کاغذهایی که جمع می شود آیا (جائز است) بآتش سوزانده شود و در آنها نام خدا است؟ فرمود: نه، اول آنها را با آب بشویند (و سپس بسوزانند).

۲- عَنْهُ عَنِ الْوَشَاءِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يَقُولُ لَا تُحْرِقُوا الْقَرَّاطِيسَ وَ لَكِنْ امْحُوهَا وَ حَرِّقُوهَا.

۲- عبد الله بن سنان گوید: شنیدم از حضرت صادق علیه السلام میفرمود: کاغذهای نوشته را نسوزانید، اول نوشته‌ها را محو کنید سپس بسوزانید.

۳- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عَثْمَانَ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ: سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع- عَنِ الْإِسْمِ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ يَمْحُوهُ الرَّجُلُ بِالتُّفْلِ قَالَ امْحُوهُ بِأَطْهَرِ مَا تَجِدُونَ.

۳- زراره گوید: از حضرت صادق علیه السلام سؤال شد: از یکی از نامهای خداوند (که در جایی نوشته شده) و انسان آن را با آب دهان پاک کند؟ فرمود: آن را با پاکترین چیزی که بآن دسترسی دارید پاک کنید.

۴- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص امْحُوا كِتَابَ اللَّهِ تَعَالَى وَ ذِكْرَهُ بِأَطْهَرِ مَا تَجِدُونَ وَ نَهَى أَنْ يُحْرَقَ كِتَابُ اللَّهِ وَ نَهَى أَنْ يُمْحَى بِالْأَقْلَامِ.

۴- حضرت صادق علیه السلام فرمود: رسول خدا (ص) فرموده: کلمات قرآن و نام خدا را با پاکترین چیزی که بدستتان رسد پاک کنید، و از سوزاندن قرآن و محو آن با قلم نهی فرمود.

۵- عَلِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى ع فِي الظُّهُورِ الَّتِي فِيهَا ذَكَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ اغْسِلْهَا.

۵- حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام در باره آنچه نام خدای عز و جل بر پشت آن نوشته شده فرمود:

آن را با آب بشوی.

تَمَّ كِتَابُ الْعِشْرَةِ وَ لِلَّهِ الْحَمْدُ وَ الْمِنَّةُ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ.

(هذا آخر كتاب العشرة و به تم كتاب الأصول من الكافي)

پایان کتاب عشرت، و با پایان یافتن آن کتاب اصول کافی بی‌پایان رسید

و شرح و ترجمه فارسی این مجلد در شب سه شنبه ششم شوال المکرم ۱۳۸۶ بقلم این بنده ناچیز سید هاشم رسولی (حسینی) محلاتی در قریه امامزاده قاسم شمیران پایان پذیرفت.

استدراك

(فى تأييد المؤمن من الله)

قد كنّا وعدنا ذيل حديث ص ٢٦٨ إيراد ما أفاده العلامة الطباطبائي مدّ ظلّه العالى فى توضيح الحديث فنورده إيفاء لِمَا وعدنا و هذا نص كلامه:

«قال الله تعالى: «أَوْ مَنْ كَانَ مَيِّتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَ جَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشَى بِهِ فِي النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا...» الآية الأنعام - ١٢٢- دلت الآية على ما يخصّ الله تعالى به الايمان فى مقابل الكفر من الآثار و هو النور الذى يسرى فى أفعال العبد فيرى به الخير و يفرقه من الشرّ و يميّز به النفع من الضرّ و الدليل على أنّ هذا النور لغاية الابصار قوله تعالى: «الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ» الأعراف - ٢٠٠- و هذا النور الذى هو نور الابصار و الإدراك من خواصّ الحياة كما أنّ نور الإدراك الحسىّ و الخيالىّ فى الإنسان و سائر أنواع الحيوان لا يتحقّق إلّا بعد تحقّق الحياة و هذه الحياة التى أثبتها الله تعالى للمؤمن حياة خاصّة، زائدة على الحياة العامّة التى يشترك فيها المؤمن حياتان و للكافر حياة واحدة من هنا يمكن للمتدبّر أن يحدس أنّ للمؤمن روحا آخر وراء الرّوح الذى يشترك فيه المؤمن و الكافر فإنّ خاصّة الحياة إنّما يترشّح من الرّوح و اختلاف الخواصّ يؤدّى إلى اختلاف المبادئ.

و هذا هو الذى يظهر من مثل قوله تعالى: «لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ وَ أَيْدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ...» الآية المجادلة - ٢٢- و هو الذى تدلّ عليه هذه الرواية.

و ليست هذه الرّوح من الملائكة فإنّ الله أينما ذكر الرّوح عدّه غير الملائكة كقوله: «يُنزَلُ الْمَلَائِكَةُ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِ...» الآية «النحل - ٢. و قوله: «يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَ الْمَلَائِكَةُ صَفًّا...» الآية «النبأ - ٣٨. و قوله: «تَنزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَ الرُّوحُ فِيهَا...» الآية «القدر - ٤- إلى غير ذلك، فهذه الرّوح غير الملائكة الدّاعية إلى الخير كما أنّها غير الرّوح المشترك بين المؤمن و الكافر على ما عرفت نعم يمكن أن يقال: إنّ هذه الرّوح ليست مغايرة للرّوح الانسانى بالعدد بل إنّما هى مغايرة لها بحسب المرتبة كما وقع نظيره فى الرواية حيث عدّ روح الحركة مغايرة لروح الشهوة مع أنّ المغايرة بينهما إنّما هى بحسب المرتبة دون العدد.

و قوله: «تهتَزُّ سروراً» كناية عن تمكُّنها في الإنسان و الفتها له و أنسها به و قوله: «تسيخ في الثرى» كناية عن انفعالها و سقوطها عن الإنسان بعوده إلى ما كان عليه من الحال .

در صفحه ۱۶۸ حدیثی است که ملخصش اینست که خدای عز و جل بحضرت داود علیه السلام وحی فرمود نزد بنده ام برو و باو بگو: تو سه مرتبه مرا معصیت و نافرمانی کردی و من ترا آمرزیدم اگر برای چهارمین بار نافرمانی مرا بکنی ترا نیامرزم ... تا آخر حدیث.

و در شرح و توضیح حدیث در صفحه ۱۶۹ کلامی از مجلسی (ره) نقل کرده ایم که خلاصه اش اینست که دانیال چون از پیغمبران بوده و نسبت نافرمانی و معصیت بر انبیاء جایز نیست از این رو عصیان و نافرمانی در این حدیث محمول بر ترک اولی است.

این خلاصه متن و ترجمه است که در آن دو صفحه چاپ شده و توضیحی که در آن وقت از قلم افتاد و ناچار باستدراک آن در اینجا شدیم اینست که:

طبق آنچه مورخین نوشته اند ولادت حضرت داود علیه السلام در سال (۱۲۵۲) قبل از میلاد مسیح بوده و وفاتش در سال (۱۱۸۲) بوده که رویم هفتاد سال در دنیا زیسته است، و ولادت دانیال پیغمبر صلی الله علیه و آله در سال (۷۶۸) قبل از میلاد مسیح بوده و بنا بر این میان وفات حضرت داود علیه السلام و ولادت دانیال علیه السلام سیصد و چهارده سال فاصله بوده، و از این رو روشن گردد که آن دانیال زمان حضرت داود غیر از دانیال پیغمبر صلی الله علیه و آله بوده و شاید یکی از پادشاهان آن زمان یا ستمکاران یا اشخاص دیگر بوده، و نیازی بحمل مجلسی علیه الرحمه نباشد.

سپاس خدای سبحان را که توفیق ترجمه و شرح این مجلد از کتاب شریف کافی را باین بنده بی بضاعت عنایت فرمود، و بار دیگر یکی از آثار قلمی این ناچیز در دسترس همگان قرار گرفت.

چیزی که در اینجا لازم بتذکر است اینکه ترجمه آنها ترجمه کتاب حدیثی مانند کتاب شریف کافی کار مشکلی است که بر اهل فن پوشیده نیست، خصوص اگر مترجم در عین اینکه میخواهد مطالب متن را با تمام جزئیات و خصوصیات آن در قالب الفاظ فارسی بریزد، سعی و کوشش در روانی و سلیس بودن آن نیز داشته باشد، که راستی کار دشواری است، و این بنده تا آنجا که در خور وقت و حوصله ام بود بتوفیق خدای منان تمام این جهات را در نظر گرفتم، و امید است که مورد

پسند خوانندگان ارجمند قرار گیرد و بسیار خورسند میشوند که چنانچه باشتباهی برخوردارند از مذاکرات سودمند بوسیله ناشر محترم و یا با تلفن (۸۵۱۴۶۷) دریغ نفرمایند، و موجبات امتنان و سپاسگزاری اینجانب را فراهم سازند.

ضمناً باید تذکر دهم که در شرح و توضیح احادیث بیشتر از کتاب مرآة العقول مجلسی (ره) و گاهی نیز از کتاب وافی فیض (ره) استفاده د، و در برخی جاها از کتابهای دیگر اقتباس گردید: و بجز - چند جای معدود هر جا مطلبی از این کتابها نقل کردیم با نامبردن مؤلفین محترم مشخص شده.

از خدای تعالی توفیق همیشگی برای خدمت بدین و زنده کردن آثار سید المرسلین و ائمه معصومین صلوات الله علیهم اجمعین را درخواست دارم «و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین».

سید هاشم رسولی محلاتی ۷ محرم الحرام ۱۳۸۷